

TRANSILVANIA

Anul 55.

Decembrie 1924.

Nr. 12.

Cum s'a făcut unirea Basarabiei.¹

I.

Doamnelor și Domnilor!

Sub ochii noștri s'au petrecut în ultimul deceniu evenimente mondiale de o însemnătate cu totul covârșitoare. Impărații vechi și puternice s'au prăbușit, s'au schimbat radical hotarele țărilor și formele de guvernământ, și idei politice și sociale noi au ieșit la suprafață în viața statelor și a popoarelor. Acest deceniu a adus și în viața poporului nostru schimbări fundamentale; el a realizat deodată un vis pe care nici cei mai îndrăzneți nu l-au conceput în forma în care el s'a întruchipat.

În adevăr, cine ar fi cutezat să-și închipuie acum zece ani, că va vedea cu ochii săi înfăptuită România-mare între cele două hotare extreme, deplânse de Eminescu în versurile jalnice și pline de revoltă ale «Doinei» sale? Și, totuș, minunea nevisată de nimeni s'a realizat și iată-ne astăzi în situația fericită de a putea vorbi aici, pe malul Timișului, despre pământul dintre Prut și Nistru, ca despre o bucată din corpul unitar al statului nostru.

Dacă în Transilvania și în Bucovina gândul că odată și odată ele se vor uni cu România, trăia în conștiința națională, atât a păturei de sus, cât și în aceea de jos, a poporului, trebuie să recunoaștem că aproape nimeni nu credea în învierea Ba-

¹ Conferință ținută în Februarie 1924, la «Cercul militar» din Timișoara și în cadrele societății «Cele trei Crișuri» din Oradea-mare. — Am crezut că publicarea ei poate fi de folos, mai ales după apariția cărții: «Moldova dintre Prut și Nistru» de dl Dr. P. Cazacu, care prezintă actul Unirii Basarabiei în mod cu totul tendențios.

O. G.

sarabiei, care eră socotită pentru vecie pierdută în brațele colosului dela răsărit. Cei o sută și mai bine de ani de apăsare rusească se părea că stinseseră acolo orice urmă de conștiință românească, fără vre-o nădejde de întremare.

Și, totuș, în cartea vieții stătea scris că piatra pe care a nesocotit-o Ziditorul va ajunge piatra din capul unghiului: Basarabia, cea mai înapoiată și mai înstrăinată provincie românească, a fost cea dintâi, care a revenit la trupul național, iar țara clasică a iredentismului daco-român, Transilvania, fu sortită să fie cea din urmă la ospățul cel mare de bucurie.

II.

Dar cum se explică istoricește faptul că o provincie aproape cu totul lipsită de o tradiție politică națională, a putut ajunge în timp de un an de zile ca, în mijlocul celei mai mari anarhii din câte a cunoscut vreodată istoria — înțeleg revoluția rusească dela 1917 — să se poată uni, de bună voie și conștient, cu țara spre care în mod firesc trebuiau să o mâne aspirațiile ei?

Iată, Doamnelor și Domnilor, ce mi-am propus să încerc a explica în conferința mea de azi, deși istoria nu este specialitatea mea propriu zisă. M'am simțit în drept să mă opresc la acest subiect devenit de o palpitantă actualitate, acum, în preajma conferinței româno-ruse dela Viena, în care reprezentanții Sovietelor par a voi să pună problema reintegrării Rusiei până la Prut, în dauna noastră și a principiilor, cari au condus așezarea politică de azi a Europei, pe urma războiului european, — m'am simțit în drept, — zic — să mă opresc asupra acestui subiect, mai întâi din motivul că asupra lui n'avem până azi o expunere obiectivă, din care să se poată înțelege în mod clar acest moment istoric atât de însemnat, și apoi din cauza că mie îmi este cu totul familiar, întrucât am petrecut în capitala Basarabiei tot timpul, dela începutul revoluției rusești și până după unirea definitivă a Basarabiei, nu numai cu Moldova, dela care fusese răpită înainte cu 116 ani, ci cu toate provinciile românești, și ca atare am avut posibilitatea să urmăresc ca martor ocular, zi de zi, pas de pas, întreg procesul istoric din chestiune.

Doamnelor și Domnilor!

Când, la 1914, a izbucnit războiul mondial, soldații noștri din armata austro-ungară, plecau la luptă cu tricolorul românesc la piept și sub umbrirea steagurilor naționale. În regimentele alcătuite din feciori români trăia ideea că, oricum ar fi să se desvolte până la sfârșit lucrurile, pe urma acestui războiu se va face România mare. Zeci de mii din acești feciori au trecut, pe frontul rusesc sau pe cel italian, de bună voie în tabăra «inamicului», sperând ca de acolo să se poată întoarce ca soldați români în contra Austro-Ungariei, la a cărei distrugere ei lucrau conștient! Populația românească rămasă la vatră hrănește aceiaș speranță: trebuie să se facă România-mare!

Credința în împăratul nu mai era decât o simplă vorbă; politica ungurească a ultimelor cinci decenii se îngrijise prin metodele ei speciale, să stârpească și cea din urmă scânteie de încredere în monarhie.

Acelaș fenomen se prezintă în Basarabia, în condiții cu totul opuse: «Moldovanul» era un «moscal», ca oricare altul din nesfârșita împărăție rusească. Alături de cazaci, de siberieni, de litvani sau de calmuci, el plecă la luptă sfântă pentru Țar, dincolo de care el nu mai vedeă nimic, nici neam, nici rasă, nici umanitate.

Doi ani și jumătate au ținut basarabenii piept cu nemții, cu turcii și cu Austro-Ungarii, luptând cu vitejie pentru idealul lui Petru cel Mare, fără nici un gând la interesele lor sau la ale poporului lor, a cărui soartă atârna doar exclusiv de «mila» Țarului.

După mărturisirea oamenilor cunoscători ai împrejurărilor din vechia Rusie, în întreaga armată rusească n'au fost soldați mai credincioși Țarului, decât moldovenii.

Deodată, în plin războiu, izbucnește, ca din senin, revoluția rusească. Țarul e detronat și întreaga ordine socială răsturnată. Moldovenii rămân uimiți în fața acestui fapt, neînțelegând nimic din tot ce se petreceă supt ochii lor. La Petrograd ultimele regimente, cari au păzit cu credință de câine pe Țarul Nicolae al II-lea, au fost moldovenesți și ultima provincie rusească în care au străbătut ideile revoluționare a fost Basarabia.

În adevăr, nimic nu era mai străin pentru moldovenii decât ideea unei revoluții ca aceasta. Aveau ei, nu-i vorbă și

basarabeni nemulțumiri, dar acestea erau toate în jurul chestiunii agrare: n'aveau pământ destul. De dragul lui au plecat, după revoluția din 1905, mii de moldoveni în Siberia.

Dar nemulțumiri de ordin politic și național n'aveau. Nici odată nu s'a pomenit să treacă vre-un țaran basarabean în România, pentru a căuta acolo adăpost față de asuprirea rusească. Intelectualii, cari au trecut încoace Prutul în ultima jumătate de veac, au fost aproape fără excepții, oameni cu idei socialiste, nu naționale.

Care putea să fie așa dară, în astfel de împrejurări, starea Basarabiei din punctul de vedere al idealismului românesc, în momentul izbucnirii revoluției din 1917?

Ea eră, desigur, mai mult decât precară. Intelectuali moldoveni în sensul adevărat al cuvântului, nu erau mai mulți decât puteai număra pe degetele dela o mână. Sistemul rusesc se îngrijise de cu vreme ca pe toți aceia, cari se ridicaseră prin cultură peste masele de jos, să-i trimită în alte părți ale uriașului imperiu, unde ei se rusificaseră, mai mult sau mai puțin — boerimea rusească, la rândul ei eră, în marea ei majoritate, sau străină sau rusificată. Puținii funcționari de origine moldoveni și cari nu fuseseră mobilizați pe front, erau cu mentalitatea rusească — și aici putem pune și învățătorimea, cu prea puține excepții, — iar preoțimea, care fusese condusă de decenii întregi prin arhierii ruși, cu idealuri rusești, eră total străină de idealul național politic al neamului românesc. Orașele complet înstrăinate, în mâinile evreilor și ale rușilor, nu trădau nimic românesc, iar, la țară, norodul simplu n'avea o conștiință națională în sens general românesc, ci știa atâta că e moldovan și că are stăpân pe Țar, care vine îndată după Dumnezeu.

De vre-o organizație a vieții naționale — nici urmă nu se găsea. Nici o singură școală de nici un grad, nici o societate culturală, nici o grupare politică, nici un program de luptă sau de activitate, — nimic. Abia dacă licăreau în tot cuprinsul țăriișoarei dintre Prut și Nistru, două smerite publicațiuni cu litere rusești: o gazetă mică, săptămânală, sub numele de *Cuvânt moldovenesc*, cu știri din toată lumea, și o revistă lunară pentru preoți: *Luminătorul*, cu predici traduse din rusește și cu tâlcuirile morale ale Evangheliei pe seama țăranilor.

Incolo nimic — absolut nimic.

În acest mediu cade deodată scânteia ideilor revoluționare ale socialiștilor dela Petrograd.

Ce efect putea ea produce, în împrejurările date?

Dacă în Noemvrie 1918, când a izbucnit revoluția în vechea Ungarie, cărna vieții publice în Transilvania o luară reprezentanții populației majoritare, adică ai românilor, — cari erau, totuș, numai 60% din totalul populației acestei provincii, în vreme ce în Basarabia elementul moldovenesc constituia peste 70% — în această din urmă provincie evident că conducerea nu putea fi luată în Martie 1917 de moldoveni, ci ea trecu din mâinile funcționarilor ruși ai vechiului regim în mâinile funcționarilor ruși ai regimului revoluționar, cu centrul tot în Petrograd.

Abia la două săptămâni după izbucnirea revoluției se treziră cei câțiva moldoveni cu oarecare carte din capitala Basarabiei, și se gândiră, că ar fi bine să caute să tragă și pe seama connaționalilor lor vre-un folos oarecare pe urma revoluției atât de generoase, dar nici acum nu-i trecea prin gând nimănuia că ar putea fi vorba, în cadrul conflagrației generale, de o *revoluție moldovenească*, menită a reabilita elementul băștinaș în toate drepturile pe cari i le dădea și vechimea sa pe acel pământ și proporția sa numerică covârșitoare.

Groaza de Siberia eră atât de vie, încât nici chiar după două săptămâni dela izbucnirea focului, nu cuteză în Basarabia nici un singur moldovan să se gândească la o acțiune politică. La cea dintâi întâlnire a celor vreo zece moldoveni, dintre cari unii nici nu înțelegeau vorba românească — întâlnire, care a avut loc în seara de 13/26 Martie 1917, în localul redacției gazetei «Cuvânt moldovenesc», — fu interzis peste tot de a atinge chestia politică și întreaga preocupare se învârti în jurul chemării la noua viață și adaptării la noile nevoi a *Societății pentru cunoașterea țării*, înființată pe timpul revoluției dela 1905 și înmormântată nu mult după aceea. Eră, așa dar, vorba pur și simplu de o inițiativă culturală nevinovată, cu scopul de a se publica broșuri cu cântece și povești românești, de a se organiza serate și concerte și alte de acestea. Zile dearândul gruparea moldovenească, care începuse cu 10 inși, pentru ca să scadă peste câteva zile la 6 inși, nu făcù altceva, decât discută para-grafii statutelor vechi societăți, în vederea unor oarecari modificări.

Dela Vladivostoc, din extremul Orient, și până la Ungheni bântuiau cele mai îndrăznețe idei politice din câte a cunoscut vreodată istoria și în vremea aceasta bunii noștri moldoveni redactau, în rusește, statute în vederea răspândirii de cărțițele de literatură, a șinerii de conferințe în limba română și a înjghebării de concerte naționale pe sate.

O sancta simplicitas!

Cine eră să schimbe, în astfel de împrejurări cursul evenimentelor din Basarabia, îndrumându-l spre acele țeluri naționale superioare, a căror atingere vremea o permitea acum celor înțelepți și îndrăzneți?

III.

Iată, Doamnelor și Domnilor, întrebarea întrebărilor în chestiunea, care ne interesează.

Oricât de pozitiv ar vrea să fie cineva în judecarea evenimentelor istorice, excluzând factorii nevăzuți și neprevăzuți, cari produc întorsăturile neașteptate în viața popoarelor, lucrul cel mare, care s'a întâmplat în acest moment critic al vieții Basarabiei cu greu s'ar putea explica altfel, decât ca o minune sau ca o intervenție directă a Provedinței divine, acest factor pe care unii pot să-l combată, dar în care popoarele au crezut întotdeauna, ca într'o desăvârșită realitate.

Știm din istorie că cu toată apăsarea, supt care a trăit veacuri dearândul poporul nostru supt diferitele stăpâniri străine, viața lui sufletească a fost, relativ, destul de unitară. Ideile, cari apăreau într'o provincie, își făceau intrarea mai mult sau mai puțin și în celelalte provincii. Oamenii de seamă ai Transilvaniei, d. ex., erau priviți ca ai întregului neam — și invers. Fiecare provincie și-a dat astfel tributul său pe altarul întregului neam, chiar și dacă în acest chip ele erau condamnate să se sărăcească pe sine. Astfel și Basarabia, în care dela răpirea ei de către ruși, cultura românească a fost oficial împiedecată, n'a încetat aproape niciodată de a alimenta sufletul național în celelalte provincii, prin oamenii ei de geniu și de sacrificiu. În sec. XIX ea a dat românismului pe un scriitor ca *Alecu Russo*, pe un istoric și filolog ca *B. P. Hajdeu*, pe un cleric ca mitropolitul *Iosif Naniescu*, pe un publicist ca *D. C. Moruzzi*, iar în secolul nostru pe profundul cunoscător și generosul ajutător al problemelor culturale din Transilvania, dl *Vasile Stroescu*.

Ce progres ar fi putut face Basarabia în curs de un secol, dacă împrejurările politice i-ar fi permis să ție la sânul ei pe acești merituoși fii, de cari ea a trebuit să se lipsească, dar prin cari ea a promovat atât de mult cultura și viața fraților ei din celelalte provincii?

Este o mirare, că, dând celorlalte provincii românești ce-a avut ea mai bun, Basarabia eră complect epuizată de conducători în momentul în care ea aveà nevoie să fie scoasă din robia seculară? Și poate fi socotită oare ca o întâmplare oarbă, că în aceste momente, cari puteau să-i fie fatale, ea n'a rămas avizată exclusiv la puterile sale atât de modeste, nici expusă la discreția revoluționarilor ruși, ci a câștigat puterea necesară pentru reculegere tocmai dela provinciile, pe cari ea le alimentase cu tot ce-a avut mai bun, în timpurile anterioare?

De fapt, noua îndrumare națională a Basarabiei, la 1917, n'a venit în mod parțial numai din resursele ei sufletești, ci *a curs, ca dintr'un izvor nesecat din acel infinit rezervor de energie, care este viața integrală a poporului nostru*. În clipa în care Basarabia aveà nevoie de viață politică, pentru care ea nu eră pregătită, aceasta i-a fost creată în mare parte de frați de-ai ei aruncați de soartă vremelnic pe pământul Basarabiei, unde într'o mișcătoare armonie au pus umăr la umăr alături de moldoveni, pentru a duce la izbândă cauza basarabeană, care nu mai eră socotită ca o problemă locală, ci ca o problemă națională generală.

În adevăr, întreaga mișcare, politică și culturală, a fost inițiată și susținută în Basarabia la începutul revoluției rusești, cu o nezguduită tenacitate de românii din celelalte provincii și în special de ardelenii aflători în Rusia ca refugiați sau ca prizonieri de războiu, apoi rând pe rând și de bucovineni, de români din Regat și chiar și de macedoneni și de români din Serbia.

Războiul mondial aruncase un număr oarecare de intelectuali ardeleni și în cele două centre rusești devenite la un moment dat, focare ale mișcării basarabene: Chișinău și Chiev. În urma contactului acestor ardeleni cu puținii intelectuali moldoveni din aceste două orașe a luat ființă prima organizație politică națională-moldovenească, care a ridicat apoi în Basarabia cu un curaj neînfricat, în locul steagului roșu al revoluției rusești, steagul revendicărilor naționale românești.

La început, ce e drept, năzuințele ardelenilor în direcția unei politici naționale respicate, întâmpinată opoziție la puținii intelectuali din Chișinău, cari erau aproape fără excepție sau socialiști revoluționari sau oameni cu desăvârșire apolitici. În susul dl *P. Halppa* — un bun român, de sigur, care era personalitatea centrală a vieții moldovenești — la început nu era pentru autonomia Basarabiei și nici pentru o conlucrare cu boierimea și preoțimea basarabeană, ci gravită spre o politică de clasă, țărănistă. În acest punct dsa fu susținut la un moment dat și de dl *Octavian Goga*, cu prilejul trecerii acestuia prin Chișinău. Dl Goga era pentru excluderea din politica basarabeană a boierilor și a preoților, pe cari îi socotea iremediabil rusificați și socotiă și lupta pentru autonomie ca o greșală, din cauza grelei situații, în care se găsea atunci România față de ruși. Cu toate acestea concepția integral-națională a ieșit biruitoare și noul *Partid național moldovenesc*, pus sub ocrotirea dlui Stroescu, izbuti să trezească în foarte mulți moldoveni sentimentul românesc și să strângă în jurul său, în timp de câteva săptămâni, tot ce avea Basarabia mai bun, din toate tagmele. Acest partid a fișă în programul său ca cel dintâi punct *autonomia Basarabiei*, apoi toate drepturile, cari decurg de aici pe teren administrativ, judecătoresc, economic, cultural, bisericesc și școlar, neuitând să ceară (sub pct. 10) ca și *moldovenilor de dincolo de Nistru* să li se asigure aceleași drepturi naționale pe teren cultural, bisericesc, politic și economic, pe cari le vor avea în Basarabia locuitorii de alt neam.

Aproape deodată cu mișcarea dela Chișinău s'a pornit o mișcare similară la Chiev printre studenții moldoveni dela Universitatea de acolo și printre ofițerii ardeleni foști prozonieri de războiu și pe atunci adunați la *Darnița*, ca voluntari în armata română. La Chiev și Chișinău, independent unii de alții, ardelenii inarmau frățește pe moldoveni pentru lupta politică ale cărei principii și metode le fuseseră necunoscute acestora până azi. Când, la un moment dat, tocmai la sărbătorile Invierii Domnului, delegații dela Chiev au venit la Chișinău pentru a lua contact cu mișcarea cea nouă, n'a fost greu ca ambele acțiuni să se coordoneze și să pornească apoi unitar spre țintă. Lucrându-se în deplină armonie, s'au putut grupa apoi în timp scurt în jurul Partidului național, preoțimea, în

frunte cu *arhimandritul Gurie*, actualul arhiepiscop, întors atunci din exilul său din Rusia ; boierii moldoveni, ca *Gore, Herța*, etc., militarii, ca generalul *Donici*, maiorul *Catell*, căpitanul *S. Murafa*, ș. a., învățătorii, profesorii, cooperatorii, muncitorii și țărani. În momentul potrivit, Comitetul național putu trimite reprezentanții săi la toate congresele, cari s'au ținut în luna Aprilie 1917, la Chișinău, cari reprezentanți au izbutit să facă toate tagmele să primească autonomia Basarabiei dimpreună cu întreg programul național, așa că la sfârșitul lui Aprilie în întreagă țara eră în privința aceasta nu numai o unanimitate, dar și o însuflețire neașteptată și necunoscută până aci la moldoveni.

Dar ceeace cu drept cuvânt putea fi socotit ca o garanție pentru eficacitatea mișcării naționale, fu, că delegații partidului național isbutiseră să câștige la Odesa pe reprezentanții celor 20,000 soldați moldoveni, cari se aflau în acea garnizoană și cari toți s'au declarat aderenți ai programului național. Semnificativă fu adunarea acestor ostași, la care dl Halippa se duse cu discursul dela 1848 al lui Bărnuțiu dela Blaj, — adunare, care avu loc la 1 Maiu, deodată și laolaltă cu a socialiștilor ruși, cari fluturau cu încredere steagul roșu, în vreme ce moldovenii defilau în liniște sub adierea steagurilor românești și manifestau la fereastra locuinței marelui binefăcător al culturii naționale V. Stroescu, pentruca să termine apoi cu admirabile jocuri românești în vasta piață a Soborului, spre nespusa uimire a publicului rusesc și evreesc din Odesa, zăpăcită de lozincile internaționale.

Nu peste mult mișcarea națională se întinse și la soldații basarabeni din armata rusească de pe frontul românesc, grație stăruinței lui Murafa, care în ședința dela 3/16 Aprilie a comitetului național din Chișinău făcu următoarea profesiune de credință: *«Moldovenii noștri au fost totdeauna cel dintâi, cari au luptat pentru idelle revoluționare rusești. Dar acum a sosit vremea ca să luptăm pentru nevoile noastre moldovenești. Moldovenii, cari au înfundat până acum Siberia, n'au înfundat-o pentru idelle naționale, ci pentru revoluția rusească. Prea am fost multă vreme ruși, să fim de acum și moldovenii! Sunt destul alții, cari să lupte pentru scopurile rusești. Nu-i vremea acum să lucrăm pentru alții; să lucrăm pentru noi»*.

Delegat de Comitetul național să se ducă la soldații de pe frontul românesc, Murafa s'a supus și a cercetat în curs de câteva zile la începutul lui Maiu divizia a II-a de voluntari de Turchestan, precum și alte două divizii de vânători. Despre cele constatate cu acest prilej, el raportă astfel comitetului: «N'am destule cuvinte ca să-mi spun toată bucuria pe care am simțit-o, văzând feciorii neamului adunați, uniți într'un singur dor, să asculte dela un frate în limbă înțeleasă, de toate nevoile lor, de învierea neamului nostru, de viitorul ce ne așteaptă. Cei mai mulți deodată au înțeles cece se petrece la noi acasă și sunt în deplină unire cu noi, cei cari purtăm lupta pentru drepturile naționale, pentru autonomia țării».

În acest chip mișcarea națională luă din zi în zi proporții deosebite: în curând soldații moldoveni din garnizoana Sevastopol, Novogherghievsc, apoi cei din Iași, Bârlad și Roman s'au organizat ca secții ale partidului național, hotărâți să lupte nu numai ca moldoveni, ci și ca soldați, pentru realizarea programului Basarabiei. În curând secția dela Odesă făcù pregătiri, ca soldații moldoveni să poată alcătui regimente deosebite de cele rusești și să se adune din întreg cuprinsul Rusiei în Basarabia. Încă în luna Iulie au început în consecință să ia ființă așa-numitele «*Cohorte moldovenești*», cari aveau să joace un însemnat rol în viața publică a Basarabiei, timp de câteva luni de zile.

În fața unei astfel de organizări, propaganda socialist-revoluționară rusească, de altfel foarte puternică și foarte periculoasă, aveă să eșueze aproape complet. Moldovenii grupați cu însuflețire în jurul steagului lor, nu mai voiau să asculte de ruși. Încercarea revoluționarilor grupați în jurul unei gazete «*Svobodnaia Bessarabia*», care eră contra autonomiei și căută să traducă în faptă lozincile și poruncile guvernului provizor centralist dela Petrograd, nu mai avu aproape nici un răsunet. De asemenea comitetele de soldați și muncitori ruși nu mai găseau ascultători și toate silințele de a-i ademeni pe moldovenii simpli se dovediră zadarnice. Nici încercarea desperată de a înjgheba în coastele partidului național moldovenesc un «partid autonomist» internațional nu mai prinse. Moldovenii voiau să stea acum pe picioarele proprii.

IV.

Dar această mișcare politică națională poate că, totuș, n'ar fi reușit până la sfârșit, dacă n'ar fi mers mână în mână cu o *activitate culturală sistematică*. Abstrăgând de propaganda plină de viață națională, pe care o începuse gazeta «Cuvânt moldovenesc» și de elementul național-politic, care intrase în revista religioasă «Luminătorul», se începù o serie întreagă de activități culturale, care de care mai bine întocmite. Astfel oameni ai partidului, printre cari dela început fură și ardeleni, organizară învățătorimea într'o Asociație, în numele căreia s'a început publicarea unei reviste pedagogice, menite să familiarizeze pe intelectualii moldoveni cu ideea școlii naționale. Apoi se alcătui, în urma sesizării Asociației, o *Comisie școlară moldovenească*, pe lângă zemstva gubernială, cu menirea de a se îngriji de deschiderea de tot felul de școli românești, la sate și la orașe, și de publicarea de cărți școlare românești. Această comisie hotărî ca să se *înlocuiască* în școli *alfabetul rusesc cu cel latinesc*. Cu puțin în urmă această hotărâre se luă și de cătră primul congres al învățătorilor moldoveni — ceea ce înseamnă o biruință extraordinară. Pentru-a o putea aprecia după adevărata ei însemnătate, să ne reamintim după câte greutate s'a introdus, pe la 1860, alfabetul latin în țările române libere. Ceea ce aci reclamă ani întregi de luptă, în Basarabia se îndeplini într'o zi, spre nespusa mirare a rușilor, cari erau încă stăpâni ai țării. *Zilele de 4 și 26 Maiu 1917 în cari cele două corporațiuni hotărâră cu unanimitate și cu însuflețire lepădarea alfabetului rusesc, pot fi socotite ca mari zile istorice în istoria unirei Basarabiei.*

După această biruință urmară cursuri românești de câte 2—3 luni pe seama tuturor învățătorilor din Basarabia. În trei serii (Iunie—Octombrie) consecutive, peste o mie de învățători s'au împărțășit dela profesori ardeleni, bucovineni și basarabeni de elementele culturii românești: scris-cetit, literatură, istorie, geografie și cântare. Aceste cursuri au schimbat fundamental mentalitatea filo-rusească a învățătorilor, cari se lăsară cu plăcere câștigați pentru mărețele idealuri ale nației din care se mândreau acumă că fac parte. Cunoștința lor cu literatura și istoria românească i-a făcut să înțeleagă, că poporul nostru nu este vrednic de disprețul cu care-l învățaseră rușii, ci dimpo-

trivă. Din capul locului cursurile fuseseră proiectate nu numai cu un scop didactic, ci în prima linie cu un scop național; astfel că *învățătorii se pomeniră, la sfârșitul lor, apostoli ai redeștentării conștiinței naționale însași.*

Paralel cu aceste cursuri s'au adus dela Iași și dela Suceava, care pe atunci eră sub ocupație rusească, zeci de mii de cărți românești, cari erau gustate cu lăcomie de către învățători. La 1 Septembrie s'a putut deschide apoi și *prima tipografie românească în Basarabia*, adusă dela Huși, tipografie, în care se tipăriră în timp de câteva săptămâni 100,000 abecedare românești, cari la sfârșitul lui Octombrie se găseau toate în cele vreo 800 de școli primare românești ale Basarabiei, deschise deodată cu învățătorii pregătiți la cursurile din Chișinău, Bălți și Soroca. Ba în toamna anului 1917 s'a introdus limba română și în școlile secundare ale Basarabiei, prin profesori ardeleni și bucovineni și mai târziu ceva, și din Regat. Mai mult chiar, la *Universitatea din Odesa* s'au creat, în urma stăruinței partidului național, *două catedre românești*, una de istorie, care fu ocupată de dl I. Nistor, actualul ministru al Bucovinei, și alta de limbă și literatură, la care fu numit actualul rector al Universității din Cluj, dl N. Bănescu¹.

Cât de mare fu efectul sforțărilor depuse în timp de câteva luni de zile, aceasta s'a putut vedeă mai cu seamă după o jumătate de an, când prin Iulie 1917, sosi dela Petrograd o delegație de câțiva moldoveni din partea guvernului Lwow, cu însărcinarea să adâncească revoluția și să pregătească alegerile pentru Constituantă. În fruntea acestei delegații erau dnii *I. Inculeț*, actualul ministru al Basarabiei, și *P. Erhan*, fost mai târziu la 1918, ministru de Instrucție al Republicii Moldovenești. La sosirea lor în Basarabia ei găsiră acolo o stare de lucruri cu totul defavorabilă din punctul de vedere al misiunii lor. Basarabia luptă pentru autonomia ei și pentru drepturile naționale ale moldovenilor, în vreme ce acești comisari făceau propagandă pentru o politică rusească, care se deosebiă de cea veche doar prin caracterul ei democratic.

Când au înțeles basarabenii cu ce program au venit delegații dela Petrograd, li-au pus în vedere, că misiunea lor e

¹ Acesta din urmă, din cauza evenimentelor, cari s'au precipitat, n'a apucat să-și ia postul în primire.

tardivă și că dacă dâșii nu vor să îmbrățișeze programul național se pot întoarce de unde au venit, căci propaganda lor nici nu va mai fi îngăduită. Sfârșitul fu, că dnii Inculeț și Erhan au renunțat la planul cu care veniseră și s'au acomodat la politica locală a Basarabiei.

Consolidându-se astfel zi de zi viața națională cu toate disensiunile, uneori vehemente, pe chestia agrară, în care triumfă la sfârșit formula maximalistă, la un moment dat: «*Comitetul soldaților și ofițerilor moldoveni*», asupra căruia trecuseră pe neobservate atribuțiile de conducător principal al destinelor Basarabiei, crezû sosit momentul ca, în înțelegere cu toți factorii vieții publice basarabene, să procedeze la înfăptuirea punctului principal al programului național: la proclamarea autonomiei. După o oarecare pregătire cei vre-o 500 delegați ai tuturor unităților militare moldovenești din toate părțile Rusiei, adunați în congres la Chișinău, în ziua de 21 Octomvrie 1917, proclamară cu o nespusă însuflețire, autonomia Basarabiei. La acest act și-au dat adesiunea și Comisariatul gubernial și diferitele partide: cel național-moldovenesc, cel socialist-revoluționar, ce țărănesc, cel ucrainean, cel evreesc, apoi societatea femeilor moldovene, a studenților, etc. Peste o lună de zile, la 21 Noemvrie, se deschise în mijlocul unei bucurii nespuse și Parlamentul Basarabiei autonome, sub numele de *Sfatul Țării*, în care 70% din deputați erau moldoveni, restul de alte nații: ruși, ucrainieni, greci, bulgari, găgăuzi, evrei.

Acest Parlament căută să așeze legi menite a asigura liniștea, viața și averea cetățenilor față de armatele rusești, cari plecau dela front spre casă, socotind din parte-le încheiat războiul, și peste tot căută să organizeze țărișoara aceasta pe bazele, cari derivau din noul ei principiu de viață. Abia trecură două săptămâni și Sf. Țării se văzû nevoit să declare Basarabia republică, în cadrul Rusiei federative (2 Dec. 1917), pentruca după alte 7 săptămâni, la 24 Ianuarie 1918, să declare ruperea ei totală și definitivă de Rusia și constituirea sa în Republică Moldovenească independentă.

Toată această radicală prefacere, această neașteptată trecere dela tradiționala ideologie rusească țaristă, la ideea autonomistă, apoi rând pe rând la cea republicană, la cea independistă și pe urmă la cea unionistă se făcû ce e drept cu participarea

tuturor elementelor bune din Basarabia, deci și cu ajutorul direct și indirect al românilor din celelalte provincii. Aceștia împregnaseră dela început, după cum s'a văzut, un caracter național mișcării basarabene, abătându-o pe neobservate dinspre Rusia spre România, și prin organizarea luptei lor general-românești în mijlocul basarabenilor îi stimulau pe aceștia spre acelaș scop național, integral. Astfel, încă la 1 Iulie 1917, pe când propaganda revoluționară rusească bântuia dela un capăt la altul al Basarabiei, se anunțase apariția în Chișinău a unei gazete cu litere latine, care sub pretext că vrea să servească nevoile sufletești ale ardelenilor aflători în Rusia ca refugiați sau ca prizonieri de războiu, avea în realitate ca directivă principală să dea basarabenilor un exemplu de cum se poartă de către popoarele conștiente luptele naționale. Gazeta aceasta, cu numele programatic de «*Ardealul*», întârzie ce e drept câteva luni, în schimb la 20 Iulie 1917, apărură în celalalt centru al mișcării românești, la Chiev, grație stăruințelor dlui O. Goga, o altă gazetă sub numele de «*România Mare*», pe seama prizonierilor aflători în Rusia și cari se adunau atunci de bună voie sub steagul românesc. Această gazetă cădea și în mâna unor basarabeni, cari cetindu-o nu puteau să rămână nesimțitori la exemplul eroic al fraților lor ardeleni, gata să se arunce în cel mai grozav foc pentru idealul național.

La 12 Septembrie a. a., în congresul naționalităților din Rusia, ținut la Chiev, delegatul comitetului național al Basarabiei, dl *Teofil Ioneu*, apărură la un loc cu delegatul voluntarilor ardeleni, dl *Sever Bocu*, și apăară cu energie drepturile naționale ale țărișoarei sale, pe care Ucraina voia s'o anexeze la ea. Curând după aceea apărură la 1 Octombrie și gazeta «*Ardealul*», care fu îmbrățișată chiar dela primele numere cu deosebită căldură de către basarabeni. Această gazetă a făcut luni dearândul o școală sistematică de naționalism românesc general, care își avură efectul ei asupra tuturor evenimentelor publice din viața Basarabiei. Amestecul ardelenilor și bucovinenilor în viața publică basarabeană, la cursurile de profesori, la comisia școlară moldovenească, la organizarea politică, etc., crease o atmosferă de românism atât de simpatică și de conștientă, încât cu prilejul deschiderii Sfatului Țării exponentul lor fu invitat să ia cuvântul în ședința festivă, în numele Transilvaniei. În cuvân-

țarea sa reprezentantul Ardealului le vorbi moldovenilor despre neam, despre unirea românilor și despre marea sărbătoare, care va trebui să aibă loc în curând la Alba-Iulia, stârnind un entuziasm de nedescris, și care a pus în gura deputaților basarabeni cuvinte ca acelea: «*Trăiască Ardealul*», «*Trăiască neamul românesc*», «*Trăiască România Mare*!»

Sentimentul național românesc eră, de altfel, un sentiment cu totul firesc, așa că nu este de mirare, că el făcea și în Basarabia progrese atât de mari în timp atât de scurt. Evoluția lui vertiginoasă este asemănătoare cu procesul, care se petrece primăvara în natură: când iese soarele se topesc și cei mai uriași nămeți de gheață și câmpurile înverzesc și se împodobesc de flori și cele mai îmbelșugate roade înveselesc speranțele stăpânului, care a suferit în timpul iernii toate greutățile și neplăcerile.....

V.

În astfel de împrejurări *ideea unirii Basarabiei cu România* eră tot ce putea fi mai firesc în sufletele basarabenilor. Dacă unirea n'a venit mai de vreme, cauza principală nu trebuie căutată în atitudinea rezervată a basarabenilor față de ideea însăși a unirii, ci în împrejurările absolut defavorabile, în cari se află România. Slăbită până la extenuare în faza primă a războiului, redusă la o parte a Moldovei, sărăcită până la măduvă, expusă la cheremul armatelor rusești, cari o disprețuiau și o exploatau, fără nici o perspectivă de înțărmară apropiată, dimpotrivă condamnată să fie complet ocupată de nemți, nu este de mirare că România nu putea conta să trezească în sufletul basarabenilor alt sentiment, decât îngrijorarea și mila.

Mi-aduc aminte de unul din momentele cele mai penibile din vremurile acelea de urgență. Pe la sfârșitul lui Noemvrie 1917, după deschiderea Sfatului Țării, mă dusesem la Iași cu dl *I. Pelivan*, pentru a pune în curent pe factorii conducători ai României cu situația din Basarabia și a le cere arme, cu care basarabeni să poată lua lupta cu bolșevismul, care începuse să prindă acolo rădăcini puternice. Când ne-am prezentat la Marele Cartier general, cea dintâi întrebare pe care mi-o puse, adjutantul dlui general Prezan fu: cum am putea evacua în Basarabia regimentele de voluntari ardeleni, pentru ca să nu cadă în mâinile

nemților, cari aveau de gând să pornească ofensiva decisivă în contra Moldovei?

Evident, că ideea unirii, în astfel de împrejurări, nu se putea pune cu nici un preț în mod practic. Trebuia așteptat momentul oportun, iar până atunci trebuia lucrat înainte pentru idee. Și aceasta se făcea clipă de clipă. — Când la 13/26 Ianuarie 1918 armata română, chemată de basarabeni pentru a alungă pe bolșevici, își făcû intrarea în Chișinău sub conducerea generalului Broșteanu, gruparea dela gazeta «Ardealul» salută pe dorobanții României nu numai ca pe desrobitorii de azi ai Basarabiei, ci totodată ca pe desrobitorii de mâine ai Munteniei, Olteniei, Dobrogei, Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Iar peste 10 zile, la 24 Ianuarie, când Basarabia se declară provincie independentă de Rusia, «Ardealul» se prefăcû în gazetă cotidiană sub numele de «România Nouă», înscriindu-și pe steagul ei «Unirea politică a tuturor românilor» și având la conducere un comitet de intelectuali din toate provinciile.

Gruparea dela «România Nouă» luptă în Republica moldovenească clipă de clipă pentru unirea politică a tuturor românilor sub sceptrul *Regelui Ferdinand*, într'o vreme, când presa dela Iași, pe atunci capitala României mici, abia dacă mai aminteă din când în când, în treacăt, idealul pentru care țara intrase la 1916 în cumplitul măcel. În astfel de împrejurări luptă la Chișinău «România Nouă» pentru ideea cea mare, care fusese mărturisită pe față în ziua de 24 Ianuarie chiar de către factori conducători ai Basarabiei. Unirea eră în aer; ea eră în suflète; se așteptă doar momentul ca să i se dea și expresiune formală și oficială. Fructul eră copt, nu rămâneă decât ca el să fie cules. Pentrucă un lucru eră clar pentru absolut toți oamenii cu o oarecare răspundere din Basarabia și anume, că «Republica moldovenească» nu poate există ca stat independent. Ea nu-și puteă întocmi și susțineă o oaste, care s'o poată apăra de vecini — și dovada fusese dată prin bolșevizarea armatei moldovenești și prin necesitatea chemării în ajutor a armatei române, și nu-și puteă întocmi nici finanțele necesare pentru susținerea aparatului de stat. Basarabia *trebuia* să se uniască cu o țară vecină și, după tot ce se petrecuse până aci, această țară nu mai puteă fi Rusia, ci România.

Și unirea se făcù la 27 Martie st. v. 1918. Ea se făcù în baza principiilor conducătoare ale revoluției rusești însași, și în special în baza principiului *samospredleni*, la ordinea zilei pe atunci, adecă a dreptului popoarelor de a-și determina singure ursa. Basarabia eră independentă și, în consecință, putea să dispue singură de soarta sa, și ea a dispus, de bună voie, în sensul renunțării, și la independența ei, și la forma de stat, întrucât din republică neatârnătoare ea devine o parte integrantă a unei monarhii.

VI.

Sunt oameni, cari se laudă că ei au făcut unirea Basarabiei. Aceștia sunt ca și cei cari s'ar lăudă că ei au făcut fructele pe cari le-zu cules din pom și le-au așezat în parier. Unii atribuiu chiar nemților dela București generozitatea de a fi realizat, prin exponenții lor români, unirea Basarabiei și de a fi ajutat astfel împlinirea misiunii istorice a poporului român spre răsărit. O astfel de binefacere putea scăpa brutalitatea condițiilor din «Pacea dela București», care ne luă Carpații și Dobrogea și ne robia și mai departe Ardealul, Banatul și Bucovina. S'au amintit, în această legătură de idei, marile merite câștigate în jurul Unirei Basarabiei de dl C. Stere. Să-mi permiteți să contest categoric orice merit al dlui Stere în jurul chestiunii acesteia mari. Dl Stere a petrecut timpul dela retragerea armatelor române din Muntenia și până la 24 Martie 1918 în București, sub nemți, unde a făcut o politică pentru care opinia publică românească în unanimitate l-a condamnat. Acolo la București d-sa eră informat despre lucrurile, cari se petrec în Moldova și în Basarabia, de cătră nemți, în spirit nemțesc și tendințe nemțești. Departe, geograficește, de Basarabia și departe și sufletește de ea, căci, după cum am văzut, aproape întreaga ei desvoltare în cursul anului 1917 și începutul lui 1918, nu se făcuse în direcția socialist-revoluționară, căreia îi aparține dânsul, ci în direcția naționalistă, dl Stere se sbăteă în niște chinuri sufletești tantalice. I se părea acolo, în momentele când scria articole la gazeta sa «*Lumina*», că Basarabia este iremeditabil pierdută, și că, «dacă la vreme, nu se vor găsi alții cari să întărească drapelul românesc pe zidurile Chișinăului, întreg episodul (ocupării Basarabiei) nu va rămâne decât o

dureroasă amintire a încă unei posibilități *pierdute*¹. Când dl Stere puneă pe hârtie astfel de cuvinte, n'avea idee, că, pe deo parte, cultura românească răspândită vreme de un an de zile cu o profuziune unică în felul ei, pe de alta principiile politice naționale integral-românești puse în circulație prin fapte, de voluntarii și de refugiații din Ardeal și din celalalte provincii transformaseră sufletul Basarabiei radical și că după intrarea armatei române nici guvernul dela Petrograd, nici Rada dela Chiev nu mai puteau însemna pentru ea o primejdie reală. Dl Stere își închipuia că Basarabia a rămas neschimbată, cum o cunoscuse d-sa cu 12 ani în urmă și astfel nu e mirare că la 3 Februarie 1918 d-sa scriacă Basarabia nu mai poate fi câștigată decât *«cu ajutorul puterilor centrale»*². În numele acestora merse deci dl Stere în ziua de 24 Martie la Chișinău, ca să facă Unirea Basarabiei cu România îngenunchiată de nemți. — Dar solicițudinea dlui Stere eră tardivă, căci Unirea pe lângă că eră vie în sufletele conducătorilor Basarabiei, ea fusese chiar proclamată în anumite forme, cu mult înainte de venirea d-sale la Chișinău. Încă la 24 Ianuarie 1918 studențimea basarabeană dădă un manifest, în care nu se mărgini să declare unirea provinciei lor numai cu România, ci puse chestiunea în cadrele unirii tuturor provinciilor românești. *«Să știe toți dușmanii neamului nostru — ziceă studențimea basarabeană, — fie ei străini, fie din mijlocul nostru, că noi, tinerimea română din Basarabia, nu ne vom da îndărăt dela nici o pledică, care va sta în calea îndeplinirii sfinței cauze a Unirii tuturor Românilor»*.

Tot atunci, la o recepție oficială în fața reprezentantului armatei române, mai mulți dintre fruntașii vieții publice s'au declarat categoric pentru Unire, strigând în fața publicului: *«Trăiască Unirea!»* La 1 Martie primul Ministru al Basarabiei, dl *Dr. Ciuhureanu*, spuneă la Iași, cu ocazia unei solemnități la *«Academia Română»*: *«Dacă astăzi suntem gata de unirea cu neamul de peste Prut și din Transilvania, aceasta o datorim țaranului român din Basarabia»*. A doua zi adunarea Zemstvei ținutului județului Bălților proclamă cu unanimitate și cu o rară însuflețire Unirea Basarabiei cu România, iar la 25 Martie acelaș lucru îl făcă adunarea Zemstvei dela Orhei.

¹ Marele Război și Politica României, București 1918, pg. 111.

² Id. ib. 393.

În fața unei astfel de situații dl Stere nu făcù deci altceva decât forță uși deschise. Proclamarea Unirei întregii Basarabii s'ar fi făcut de sigur și fără d-sa tot așa de bine cum fără de d-sa s'a făcut proclamarea autonomiei, a republicei, a independenței și a unirii parțiale a unor ținuturi. Cu prezența sa în Chișinău dl Stere, departe de a fi făcut vre-un serviciu cauzei unirei, dimpotrivă i-a stricat, căci a forțat lucrurile, cari altfel, lăsate să meargă dela sine, în mod natural, ar fi avut un sfârșit mai frumos. Toate actele mari de până atunci s'au făcut în Basarabia cu unanimitatea celor chemați, singură Unirea, forțată de dl Stere, a dezbinat oamenii, făcând ca ea să se voteze cu $\frac{2}{3}$ din totalitatea voturilor membrilor Sfatului Țării. Mai mari servicii a făcut dl Stere Basarabiei prin absența sa de acolo în timpul revoluției, decât prin prezența sa pe timpul unirii. De altfel, eu cred că rămânerea domnului Stere la București pe timpul războiului n'a fost o întâmplare oarbă. Provedința însăși l-a împiedecat de a fi de față la procesul de deșeptare al țării sale de naștere, pe care prin ideile sale nu numai că nu l-ar fi putut ajuta, dar l-ar fi îndrumat într'o direcție cu totul primejdioasă. Socialistul Stere s'ar fi aruncat cu tot focul său în valurile revoluției rusești, așteptând dela ea salvarea Basarabiei, în loc s'o aștepte dela închegarea conștiinții naționale moldovenești, întărită cu elementele românești de pretutindeni. Din parte-mi nu mă sfiesc a afirmă că *dacă dl Stere ar fi fost dela începutul revoluției în Basarabia, soarta ei ar fi fost identică cu a întregii Rusii și azi granițele Republicii Sovietelor n'ar fi la Nistru, ci la Prut.*

VII.

După cele expuse fără nici o exagerare putem afirmă că ultimul act din viața Basarabiei: Unirea cu întregul românism n'a fost un rezultat al întâmplării sau al sforțărilor parțiale ale moldovenilor extenuați de apăsarea rusească și zăpăciți de revoluție, *ci a fost repararea prin vigoarea întregului neam românesc a unei nedreptăți seculare, care a atins pe o parte a poporului nostru.* — Unirea Basarabiei n'a fost un simplu act politic sau diplomatic, *ci produsul unei conștiințe naționale unitare, hrănite de cultura adâncă a nației noastre de pretutindeni.* Ea nu însemnează nici pe departe maximul de revendicări naționale realizate la extremitatea estică a teritorului nostru național

în detrimentul Rusiei sau al Ucrainei, ci dimpotrivă chiar, ea constituie minimul de revendicări naționale în direcția aceea. Căci în realitate, *hotarul nostru etnic nu este la Nistru*, ci dincolo de Nistru, spre Bug. Avem acolo cel puțin de două ori atâția români, câți șvabi avem în Banat, și acei români au rămas, în vremea celor mai liberale lozinci ale revoluției rusești, și ale celor mai democratice formule privitoare la minoritățile etnice, sub călcâiul muscălesc, deși la 1917, în congresul lor ținut la Tiraspol în zilele de 17—18 Dec., au cerut cu lacrimi în ochi ca să li se permită «*reîndimțrea cu Moldova*», adică unirea cu România.

Orice ar încerca deci delegații sovietelor la conferința româno-rusă dela Viena, în ce privește nerecunoașterea unirei Basarabiei cu noi, răspunsul nostru trebuie să fie, că această chestiune este definitiv consumată și deschisă nu poate rămâne decât *chestiunea recunoașterii celor aproape un milion de români de peste Nistru ca minoritate etnică cu drepturi la cultură și viață națională, ca și minoritățile din cuprinsul țării noastre*. Altfel la măsurile de represiune ale rușilor față de acei frați ai noștri nu ne rămân decât măsuri analoge față de populația slavă din Basarabia.

Iar în ce privește Basarabia, dacă astăzi, după 6 ani dela unire, stările de lucruri de acolo sunt până la un loc îngrijitoare, cauza este că s'a uitat de cătră toți un lucru esențial și anume acela că *unirea s'a făcut în prima linie prin cultură, nu prin politică și că ea nu se poate întări definitiv decât tot numai prin cultură națională general românească, prin colaborarea frățescă a românilor de pretutindeni*. Să sperăm că cei chemați vor înțelege, după experiențele făcute, care este datoria lor pentru consolidarea mănoasei provincii dintre Prut și Nistru.

Iar sub cei chemați eu nu înțeleg numai pe conducătorii politici ai țării, cari azi vin și mâine pleacă, ci pe toți românii conștienți de pretutindeni, cari cu toții au față de fiecare particulă a patrimoniului național aceiași datorie ca față de provincia lor apropiată.

Nici unui român adevărat de ori unde ar fi el nu-i este permis să uite nici pe românii rămași în Banatul sârbesc, nici pe cei rămași în Ucraina, dincolo de Nistru, precum nu-i este permis să uite datoria de a face totul pentru consolidarea deplină a Basarabiei, pentru care fiecare din noi trebuie să taie în inima sa vițelul cel gras. Căci, cu adevărat, pierdută a fost și s'a aflat, moartă a fost și a înviat, ca fiul rătăcit din Evanghelie, revenit la casa părintească, spre bucuria sfântă a tuturor celor, cari l-au iubit.

Onisifor Ghiбу,

profesor la Universitatea din Cluj.

Cugetări

de Victor Eftimiu.

Citesc numai când sunt bolnav. Sănătos, umblu și învăț mult mai mult decât în cărți.

*

Scriitorii falsifică umanitatea.

*

Unii cred că dacă se supără, fac mai bună treabă.

*

Apa tulbure nu este, numai decât, adâncă.

*

Nu-mi cereți să stimez prea mult pe cei cari au învins; în fiecare ascensiune sunt atâtea prăbușiri!

*

De câteori văd un om ridicat, mă întreb: câți semeni de-ai lui va fi înlăturat, umilit, înghenunchiat, strivit, ca să se 'nalțe el?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ca să-și scuze lipsa oricărei efortări, unii își zic „conservatori“.

*

Ca și cum, a păstra ceva, nu însemnează, totuși, a face efortări.

2245/924.

CIRCULARĂ

cătră onor. direcțiuni ale despărțămintelor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, cătră agenturile acesteia și cătră intelectualii noștri.

Se apropie lungile seri de iarnă și munca câmpului a încetat. Țăranul român are mai multă vreme liberă și se poate dedica mai intensiv preocupărilor intelectuale.

Astăzi, când primejdia timpului întrebuițat greșit este mai mare decât ori și când, astăzi, când ne este dat a cetii și auzii zilnic vești care de care mai revoltătoare despre decadența ce se întinde în toate păturile sociale și în toate țărilor — este o

datorie elementară de a da țipetul de alarmă, oricâte obstacole ni s'ar pune în cale: «îngrijiți-vă sufletul!, dați nutremânt sănătos sufletului vostru!»

Aceasta este singura medicină, care trebuie oferită sufletului bolnav din zilele noastre.

Veninul se răspândește între noi pe calea presei — un Guttenberg ar plecă, rușinat, capul, știindu-se cauza lățirii unora din gazetele de tiraj! — pe calea cărților răscolitoare de simțeminte murdare și aducătoare de tâmpenie față de durerea și mizeria omenească. Veninul e răspândit, picur de picur, chiar și în conversațiile zilnice, când — de multeori — te întrebi dacă celce vorbește este om, chemat să lege rănile sufletului sau să sgândărească mai tare rănile ce începeau să se cicatrizeze.

E mare primejdia! Salvați ce este de salvat! Fiți cu toții vestitorii unor vremuri nouă! Nu lăsați ca să se lățească focul, care — deocamdată — svâcnește în spuză, ca să ardă mai apoi, iarăș, cu bobotaie, ca pe vremea războiului de abea trecut. Minte sănătoasă de om nu poate dori ca să se repete, de sigur în dimensiuni și mai uriașe, urgia ce s'a deslănțuit pe capul bieteii omeniri.

Țărănimea noastră și-a mai păstrat sâmburul sănătos al bunului simț, al omenescului din «om». Țărănimea noastră mai primește și în ziua de astăzi cu brațele deschise pe aceia, cari vin cu inima curată să le dea din prisosul cunoștințelor lor. Dintr'unele despărțăminte ne-au venit știri îmbucurătoare. Câțiva oameni de inimă cutreieră satele și cearcă să aducă o atmosferă sănătoasă, dând lozinci bune în mijlocul țărănimii. Imitați-i toți câți cetiți rândurile de față! Nu treceți fără a da atenția cuvenită apelului nostru!

Veți întreba: cum putem lucra mai bine?

Să încercăm a schița în liniamente generale cum ne închipuim noi această activitate a intelectualilor noștri, la sate și la orașe.

I. Înainte de toate: îngrijiți-vă să aranjați *cât mai multe prelegeri populare*, în cât mai multe comune ale noastre. Prelegerile acestea să fie rostite pe înțelesul poporului, să descrie greutățile prin cari trecem și să caute să ridice capetele plecate a desnădejde. Subliniați misiunea ce o are generația de astăzi de a se îngriji de generațiile viitoare. Arătați că necazurile dela noi nu sunt numai în țara noastră, ci sunt aproape identice și

Într'alte țări europene. Căutați să treziți sentimentele omenești de compătimire socială, de interdependență socială — va să zică de legătură strânsă, firească, între toate clasele sociale ale unei societăți — vorbiți țărănimii noastre de frumusețea portului și a dansurilor naționale, ca cu toții să ne simțim una și să se pornească o întrecere cinstită, îndreptățită, între toți, pe cărările binelui. Dați lozinca: După prăpădul de abea trecut să încerce popoarele a se stimă reciproc.

Conferențele acestea vor putea prea bine să fie întovărășite de lecturi: povești, poezii, recitări, apoi cântece alese.

Țăranul să simțească cumcă vrei să te apropii de sufletul lui și să-i vorbești lipsit de prefăcătorie, cu singurul gând: de a-i ajuta, de a cimentă legăturile între surtucar și țăran.

În decursul anului trecut ne-am îngrijit să apară în biblioteca populară a «Asociațiunii» o serie de broșuri cu material ales, potrivit de a fi citit în șezători și la celelalte petreceri populare. (v. la anexe!)

II. Inițiența din prilejul conferențelor acestora — dacă nu se află în comună — către o *agentură cu o bibliotecă populară*.

Spre acest scop bucuros vă pune centrul la dispoziție materialul trebuincios. Să nu existe comună în care să nu fie câte o agentură! («Cerc cultural» al «Astreii».)

După alegerea comitetului agenturii, îngrijiți-vă ca — de fapt — să și lucreze de aici înainte fiecare agentură și să nu figureze numai cu numele.

Punem la inimă conducătorilor de biblioteci controlul lecturilor și-i rugăm să ne trimită din când în când *rapoarte despre experiențele lor*. Cele mai bune rapoarte le vom tipări în «Transilvania» sau aiurea, ca să servească de model și altora.

O bibliotecă n'are rațiunea de a fi dacă cărțile frumos legate sau broșate, dorm în rafturi. Mai bine o bibliotecă folosită, decât o bibliotecă numai pentru ochi, de salon!

Bibliotecarii despărțămintelor sunt rugați să ne trimită o *dare de seamă*:

a) *despre toate bibliotecile existente în fiecare comună din despărțământul lor* (ale agenturii noastre, ale școlii, bisericii, ale diferitelor societăți, de meșeriași, de comercianți, etc.);

b) *despre ce se citește mai mult* (cu nume de autori și operă, cu numărul împrumutului, cu vârsta cetitorului) și

c) *despre dorințele speciale ale bibliotecarului sau ale cititorilor*, dorințe, cari vor putea fi luate în seamă.

III. Pentruca biblioteca și lectura — în general — să prospere în comunele noastre, este de lipsă să avem la dispoziție cel puțin o cameră, încălzită, iarna, și luminată, în care să se poată citi în tihnă. Ne trebuiesc «*Case de cetire*». Unde să le avem? De cele mai multeori servește școala din sat cu câte o odaie acestui scop, până ce nu s'a ridicat o «*Casă națională*» sau «*culturală*» cu menirea aceasta. Dacă țărănimea noastră va avea puțința să petreacă în timpul liber în odăi sănătoase, luminoase, cu o lectură plăcută, fără de ucigătoarea beaură în apropiere — i se va lumina mintea și mai tare și va înțelege primejdia, care o pândește pe cărările cârciumei. De aceea este o problemă mare și mulțumitoare că fiecare sat să-și aibă un loc de întâlnire, o «*Casă de cetire*» sau cum se mai numește. Ar dispărea în mare parte și patima din discuți, fiindcă discuțiile cele mai inflăcărâte se nasc la masa cârciumelor, când gura începe să bată câmpii.

IV. O frumoasă propagandă culturală se poate face prin aranjarea «*Șezătorilor culturale*», cu programe bine alese, ca: recitări de poezii, dialoguri, cântări, cetiri din autorii de seamă și reprezentații teatrale, potrivite mentalității ascultătorilor. Experiența de până acum ne dovedește, că conferințele și prelegerile populare, împreunate cu un program artistic, au avut, întotdeauna, ascultători în număr mai mare și interesul popoului pentru astfel de manifestări culturale a devenit din ce în ce tot mai accentuat. Din beneficiile materiale, rezultate la astfel de «*șezători*», puneți bazele unui fond pentru a putea ridica, cu timpul, o «*Casă națională*» în comuna d-voastră.

Referitor la taxele pe spectacole vă atragem atențiunea că ori de câteori veți aranja teatru, concerte sau alte manifestări artistice, supuse legei privitoare la aceste taxe, să faceți *pentru fiecare caz în parte* cerere la *Ministerul de finanțe* pentru *scutirea sau reducerea acestor taxe*, arătând că aceste manifestări se fac în cadrele «*Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*», pentru scopuri de binefacere și utilitate publică.

Strop de strop face-al mărilor potop! Văzând țărănimea rezultatele frumoase ale reprezentațiilor, mulți țărani din cei

mai chiaburi se vor încălzi să contribuie cu mai mult, pentruca să-și vadă ridicată casa culturală a satului lor.

În unele județe s'a dat de pe acum teren pentru «Casa Națională» a «Asociațiunii». Vă rugăm, binevoiiți a îndruma agenturile (cercurile culturale) să primească acest teren dela organele Reformei Agrare și, până la¹ alte îndrumări amănunțite, cari vor urma din Centru, să-l dea în folosință cu arândă, în modul cel mai obicinuit și avantajos, iar suma ce rezultă din arândă să o depună spre fructificare toate cercurile culturale la institutul arătat de d-voastră, ca fond pentru ridicarea «Casei Naționale». Augmentarea acestui fond se va putea face prin colaborarea și stăruințele tuturor oamenilor de inimă, cari astfel au ocaziunea de a-și câștiga merite nepieritoare, trăind în memoria consăngenilor vecinic, prin contribuțiile lor la înfăptuirea «Casei Naționale». Tot spre acest scop se vor face donațiuni, din partea particularilor cu însuflețire și dare de mână, din partea diferitelor societăți culturale și economice (Bancă populară, Cooperativă, etc.), se vor da apoi veniturile producțiilor, șezătorilor literare, aranjate spre acest scop și, în general, se va sporii acest fond prin orice mijloace corespunzătoare. Avem pilde frumoase, vrednice de a fi urmate de cătră românii tuturor satelor noastre, în ce privește adunarea materialului necesar (piatră, var, nisip, cărămidă, etc.), prin prestațiuni benevole, cunoscând, că edificiul «Casei Naționale» este *al tuturor și spre binele tuturor*. Nu ne îndoim, că intelectualii noștri, însufleții și pătrunși de însemnătatea cauzei, în urma îndemnurilor ce vor primi dela on. direcțiuni ale despărțămintelor, vor ști arăta foloasele multilaterale ale «Casei Naționale» și vor ști câștiga dragostea, interesul și sprijinul tuturor de-a lucra pe întrecute spre ajungerea acestui scop mareș. Nădăduim, că în scurt timp se va naște o *ambiiție nobilă*, o întrecere, prin care se va desvoltă o emulație între comunele noastre, pentru a înălța fiecare o cât mai frumoasă «Casă Națională», care va fi alături de biserică și școală măsura vredniciei fiecărei comune. Viața culturală și economică va putea fi condusă în alvia ce i se cuvine și va putea lua avânt îmbucurător, când în fiecare comună vom avea o «Casă Națională», care să primească în încăperile ei, în orice vreme, pe toți fiii neamului, doritori de înaintare în cultură și

bunăstare și care să-i întrunească la toate ocaziile de muncă culturală și de serbări înălțătoare ale sufletului românesc.

V. Într'unele sate ni se spune, cu o fală îndreptățită: la noi nu sunt *analfabeți!* Într'altele nu se poate lăuda poporul cu o astfel de constatare. Știm că nu poporul poartă vina dacă a domnit întunerecul până acuma, dar de aici înainte noi, cu toții, suntem de vină dacă nu va pătrunde lumina până și în cel mai îndepărtat și până acum uitat colț de țară.

În câțiva ani să spălăm rușinea aceasta a analfabetismului, scoțând carul din pietri! Un manual potrivit pentru învățarea analfabeților este «Abecedarul sau cartea de scriere și citire pentru analfabeți, de Ioan Bota, învățător, ed. II», carte aprobată sub Nr. 23543—1920 (se găsește la tipografia «Foaia Poporului» din Sibiu).

Ca și în alți ani, așa și de astădată va împărți «Asociațiunea» *premiu* între învățătorii și preoții români și va distribui abecedarul dlui Bota și altele, cui le cere (pe cât ne stau la dispoziție).

În viitor vom face un pas înainte, anume:

Pentruca cunoștințele în cetit și scris ale acelor, cari au făcut progres dovedit la examen, să nu se peradă, ci să se înmulțească și întărească, în anul viitor și în cei următori se vor distribui, cu ocazia examenului, *premiu în cărți potrivite*, celorce s'au distins în învățarea cetitului și scrisului, ca astfel interesul și dragostea față de carte să se câștige și să se desvolte în continuu după terminarea cursului, încât dorul de învățătură și dorința de-a cunoaște să ajungă o trebuință pentru sufletul țaranilor noștri, întocmai cum este hrana și apa pentru trup. Ajunsă această țintă, fiecare știutor de carte — și dorim să fie toți românii! — însetând după apa vie a sufletului, flămânzind după hrana minții, va simți îndemnul de a-și cumpăra cărți folositoare, de a-și abonă foi și reviste bune, din cari apoi să-și poată câștiga orientările pentru o viață mai bună, mai fericită.

Când fiecare plugar român va ști ceti și scrie — și nu este lucru peste putință — și va avea înțelegere pentru însemnătatea și foloasele cărții, formându-și fiecare câte o bibliotecă potrivită, spre mulțumirea trebuințelor sale, problema de înaintare culturală-economică a «Astrei» se poate considera aproape realizată, urmând numai ca focul sfânt al iubirii de carte să fie

nutrit prin îndrumări și îndemnuri din partea conducătorilor firești, din partea intelectualilor noștri, tot prin așezămintele dela sate și orașe ale vechei «Astra».

În acest sens rugăm să îndrumeze on. direcțiuni ale despărțămintelor noastre activitatea agenturilor (cercurilor culturale) ce privește rezolvirea norocoasă a acestei importante chestiuni, prin delăturarea totală a analfabetismului.

VI. Vă punem la inimă vinderea loturilor *loteriei* noastre, de cari ați mai dispune, deoarece la 31 Decembrie 1924, va fi deja tragerea, până la care termen toate loturile nevândute trebuie restituite. Ar trebui să fie o datorie de onoare pentru toți să vândă cât mai multe de astfel de loturi. Cine citește planul loteriei (ridicarea de «Case Naționale», înființarea de muzee, de biblioteci, îngrijirea unor monumente naționale, etc. etc.) va pricepe că, făcând propagandă, ajută din greu propășirea noastră culturală. Nu este o milogeală răspândirea loturilor «Asociațiunii», ci o activitate culturală, dupăcum o exercitează și cehii și francezii și alte neamuri, conștii de importanța culturii.

VII. Acelaș apel îl dăm în privința răspândirii publicațiilor «Asociațiunii». Dacă vreți ca să nu tânjească nici «Biblioteca populară», nici «Calendarul», nici «Biblioteca Astra», nici revista «Transilvania», cereți-le prin librăriile noastre, aduceți vorba de ele în conversațiile zilnice, pledați pentru ele cu orice ocazie prielnică și fiți conștii că numai așa se va putea spori numărul lor și îmbunătăți materialul oferit în ele. *Critica stearpă, lipsită de bază reală, lipsită de înțelegerea pentru greutățile prezentului, nu ne va scoate din impas, iar literatura maculatură și literatura obscenă, cari inundă piața, vor câștiga tot mai mult teren, spre răul tuturorora. De aceea: Sprijiniți publicațiile «Asociațiunii»!*

VIII. Vă rugăm să ne împărtășiți într'o listă pe toți intelectualii (preoți, învățători, agronomi, etc.), cari sunt gata să țină cicluri de conferențe (prelegeri) în părțile dvoastră, din domeniul stupăritului, al pomăritului, al vieritului, etc. etc. Totodată și suma la cafe reflectează pentru osteneala dlor. «Asociațiunea» va onora și în viitor, pe cât e posibil, deplasările în acest scop. Și propagandei cooperative va trebui să i se dea o deosebită atenție, ca pas de pas să ajungem la o colaborare pe toate terenele.

IX. E de sine înțeles că activitatea despărțământului dv. va trebui să fie adusă în concordanță cu *celelalte societăți existente în regiunea de acolo (cercurile preoțești și învățătorești, reuniunile agricole, reuniunile de femei, ș. a.)*. O colaborare frățescă este imperios cerută. Așa și este în cele mai multe despărțăminte ale noastre. Dați mână de ajutor și celorlalte societăți culturale, ca: «Universitatea liberă», «Extensiunea universitară», «Casele naționale», «Liga culturală», «Fundația cult. Principele Carol», de câteori se adresează dv., prin noi.

X. Vrem să vă punem de astă dată la inimă și o altă problemă, destul de însemnată. S'a încuibat și la noi pofta de a ceti cărți vrednice de dispreț.

Editori fără de inimă, editori, pe cari statul ar trebui să-i pedepsească cu cele mai grele pedepse, fiindcă sunt răspânditorii de venin în păturile noastre sociale, editori-gheșeftari se apropie de orașele și satele noastre, în cari până mai înainte a domnit cinstea și bunul-simț și atentează la moravuri, la tot ce este curat, ideal, sfânt, împrăștiind reviste și cărți cu ilustrații obscene, ademenitoare, romane, poezii, romane, cari își zgânderesc simțurile, pentruca mai apoi să te sleiască de pungă, cu puteri și de idealism, tâmpindu-ți simțurile.

Vrem să se purifice atmosfera! Cu «reviste» teatrale, cu reviste, cărți și piese teatrale, cari înveninează opinia publică nu vom ajunge niciodată pe cărarea cea bună.

Rugarea noastră: *păstrați-vă curăția sufletească! Respingeți cu dispreț publicații ca cele descrise. Dați exemplu! Nu spuneți că sunteți prea slabi pentru așa ceva. Treziți conștiința omenească sănătoasă.*

Pentru ca să contrabalansați literatura obscenă, pornografică, gândiți-vă la editarea, chiar în condiții mai modeste, a unei serii de broșuri de propagandă cinstită. Se vor găsi în fiecare despărțământ vre-o 2—3 oameni de inimă, mai instăriți, cari să dea puțința publicării unor broșuri ca cele editate din partea despărțământului Sibiiu. Banii pentru seria desp. Sibiiu s'au adunat și din conferențele ce le țin oamenii de bine în Sibiiu.

Aliați-vă vre-o câteva despărțăminte, dacă nu aveți parale destule și editați în comun acord broșuri contra alcoolismului, contra luxului, a boalelor sexuale, a lipsei de lucru, etc. etc.,

fiindcă e păcat ca o broșură bună să se tipărească d. e. numai în 1000 de exemplare, câtă vreme celelalte mii următoare ar costa numai hârtia, cerneala de tipar și munca tipografilor, fără de culesul literelor.

Dacă ați strânge o sumă în despărțământ spre acest scop, bucuros se angajează centrul să aducă în legătură diferite despărțăminte.

Ținem să atragem și la locul acesta luarea aminte a directorilor de despărțământ și a tuturor oamenilor de bine, intelectuali dela noi, asupra publicației: «*Societatea de mâine*», revistă săptămânală ce apare în Cluj.

În societatea noastră trebuie să se cristalizeze unele norme de conduită, trebuie să se dea lozinci sănătoase, pe cari să le urmăm, spre binele comun. Revista menționată, condusă de o seamă de oameni de inimă și cu orizonturi largi totodată (dnii: V. Goldiș, G. Bogdan-Duică, Dr. I. Lupaș, Dr. On. Ghibu, I. Clopoșel etc.), vrea să dea intelectualului nostru merinde de gândit. Teme de arzătoare și vitală actualitate sunt tratate în studii scurte, accesibile publicului mare. Astfel se aprofundează probleme cardinale. Un mare favor: revista ocolește principiar orice polemică personală și tratează temele aproape totdeauna academic.

O astfel de revistă poate aduce mult bine în șirurile noastre, de aceea merită să fie sprijinită din greu. Adresa: «*Societatea de mâine*», rev. săpt. Administr. Cluj: Piața Unirii 8.

Acestea ar fi — pe scurt — în liniamente generale — directivele ce vi le dăm în preajma sărbătorilor.

Vi le punem la inimă și vă rugăm să meditați asupra lor. Rațiunea și inima vă vor sfătui atunci: cărarea arătată de noi este cea vrednică de bătătorit.

Grea și spinoasă la început! Tot începutul e greu! Dar nu este altă cărare, care să ducă la mântuire.

De ați ști cum sacrificați și alte neamuri pentru scopurile lor culturale, v'ați lua la întrecere — o întrecere nobilă — cu ele. Așa d. e. cehii, în momentele cele mai grele a vieții lor culturale, în decursul războiului, când se aflau împreună, chiar 10—15 persoane, la un botez, la o nuntă, la o petrecere intimă, la un pahar de bere chiar — lăsau să circule din mână în mână un disc sau o lădiță de metal, în cari se strângeau

bani pentru scopurile lor culturale. Erau și sunt convinși că adevărata «cultură», cea a inimii cu a cunoștințelor solide, concrete, la un loc, duce un neam mai departe.

Călcați-vă pe inimă când e vorba să vă pierdeți timpul scump cu cârcoteli, cu lupte fratricide, cu interminabile controverse sterpe, puneți cu toții umărul ca să pornească, cu puteri unite, carul cultural, ca satele noastre să aibă nutremânt sufletesc, ca problemele grele ce își așteaptă deslegarea să ne găsească pregătiți, ca să dispară pâcla sufletească, ce nu este chemată să lămurească situația.

E mult de *lucru!* Capul sus! Înainte!

Sibiiu, în apropierea Crăciunului 1924.

Dr. Octavian Russu m. p.,
vice-președinte.

Romul Simu m. p.,
secretar.

Cred.

*Durerea mea e-o lacrimă în Mare,
Și 'n van încerc s'o cânt la fiecare.
Că-i pasă lumii de durerea mea?!
Din jertfele ce-s pletre de altare
Ea își urzește crudă sărbătoare
Și iadu-i tot mai multe jertfe vrea!*

*Eu nu voiu ști vreodată ce-i fericirea!...
La flori sau stânci — de-aș povesti iubirea
Ce sufletu-mi îl mistuie 'n ascuns,
Tot aș trezi ecou, — împărtășirea.
Iar balsamul din flori, în toată firea:
— Că «fluturul li-i drag!»... ar fi răspuns!*

*Cântarea mea s'o cânt în largul lumii,
Când doar' o clipă este viața spumii?
Când nici un val nu e pe-al mării chip,
Câți pot să știe zbuciumul genunii?
La ce să speri? stăpână-i legea «humii»,
Iar cântul meu e: slovă pe nisip!*

*Copil bastard: sublimă Poezie,
Adesea plâng și văd că-i nebunie
S'aștern pe-al vieții stârv, — al tău vestmânt,
L-or sfâșia «Cel mici», cu dârnicie,
Cununi de spini și flere-mi vor da mie,
Dar nu blestem...*

ci: Cred în haru-ți sfânt!

Cezar Cristea.

Discursul dlui Vasile Goldiș,

la deschiderea adunării generale ordinare, ținută în Arad,
la 8 Noemvrie 1924.

Este pentru întâia dată, că am onoarea să conduc Adu-
narea generală a «Asociațiunii pentru literatura română și cul-
tura poporului român», ca președinte al ei.

Adânc recunoscător pentru cinstea ce mi s'a făcut prin așe-
zarea mea pe acest scaun, simt greutatea sarcinei, ce am primit.

În urma mea șirul glorios al celor nouă înaintași, cari prin
iscușința lor incomparabilă, prin iubirea lor nemărginită către
neamul românesc, prin munca lor fără preget și prin puterea
geniului lor strălucit, din nimic au creiat și au înălțat acest sanc-
tuar al ființei noastre naționale; printre ei marii apostoli ai nea-
mului: părintele «Asociațiunii» și ziditorul cetății nebiruite a
bisericei noastre ortodoxe române, Andreiu Șaguna, — apoi acel
minunat călugăr dela Blaj, care a fost Timoteiu Cipariu, sa-
vantul neobosit și minerul neîntrecut al limbei noastre, — după
dânsul cronicarul suferințelor națiunii românești, truditul dascăl
și publicist dela Brașov, Gheorghe Barițiu, — între ei nemijlo-
citul meu predecesor, suflet de aur și fără prihană Andreiu
Bârseanu, cântărețul senin al iubirei de neam, care ne-a lăsat
cea mai scumpă moștenire prin versu-i profetic: «Pe-al nostru
steag e scris unire».

În urma mea ei, toți bravi și vrednici, neîntrecuți în muncă,
energie și talent, înaintea mea neamul românesc, unit după su-
ferinți milenare, sângerând încă din rănile jertfei celei mari și
așteptând alinare și tămăduire dela fiii săi, pentru cari cu drag
sângele și-l'a vărsat. Cum putea-voi eu să răspund îndatorirei

primite dela marii mei înaintași și problemelor de uriașe proporții, ce-mi stau înainte?

Prea bine cunoscându-mi măsura modestă a puterilor, totuș, am îndrăsnit a primi sarcina grea, fiind hotărât a suplini slăbiciunile mele prin voința fermă de a face totul ce omenește este posibil întru a continuă opera spre închegarea și prosperarea pe calea fericirii a neamului românesc și spre mărirea patriei, care acum cu adevărat este a noastră, este patria română.

Cu încredere nemărginită în destinele neamului nostru, urcând acest scaun sfințit prin scumpe tradiții, cel dintâiu gând al meu a fost să statornicesc amintirea acelei zile fericite de prima Decembrie, în care românii din Ardeal, Banat și Țara-Ungurească, scuturându-și lanțurile robiei de o mie de ani, la Alba-Iulia, în cetatea gloriei lui Mihai și a martirului celor trei țărani pătimitori pentru dreptate, au proclamat unirea lor pentru vecie cu frații de pretutindeni și au întemeiat astfel noua Dacie, care prin iubirea și vrednicia fiilor săi, are să devină, odată și odată, cu adevărat «Dacia felix et eterna», fericitul și pentru vecie statornicul cuib de așezare al neamului românesc.

Cu drag am pelerinat apoi în primăvara acestui an în capitala Țării-Românești să înfrățim gândul nostru cu cel al fraților de peste Carpați și zilele petrecute acolo s'au prefăcut în izvor de înălțare a sufletelor și de închegare a sentimentelor tuturor fiilor buni ai patriei și dornici de progres și mărire a nației române.

Iar spre toamna anului dat ni-a fost să vedem minunea, cum Craiul-Munților, feciorul bălăiu cu ochi albaștri, acel Fătrumos Avram Iancu, cea mai clasică expresie a virtuții și vitejiei romane, ce s'a scurs prin secolii dela strămoși în vinele noastre, eroul neînvins al libertății noastre naționale, acolo, unde acum o sută de ani ni l-a dăruit norocul nostru, lângă căsuța solitară dintre munții Vidrelor, a fost sărbătorit de Regele României, care în acest scop prezidă El însuș ședința «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român».

Din aceea zi mormântul dela Tebea s'a prefăcut în Panteonul vitejiei românești, casa solitară dela Vidra e prejmuیت de muzeul anilor glorioși 1848/49 și de casa națională pentru ocrotirea viteazului neam al Moșilor noștri, iar acolo, pe cel mai înalt pisc al Găinii, crucea de granit ridicată întru pomenirea

de veci a Iancului va vesti prin secole nădejdea românească, întemeiată pe dârza iubire de neam și pe vâjnoasă putere a brațului gata oricând în opresori să lovească.

Și acum privirea se îndreaptă spre viitor.

Fac mărturisire de credință, declarând, că socot ca principal obiectiv al acestei «Asociațiuni» *satul românesc*. Temelia de neînvins a vieții românești în furnicarul neamurilor lumii este *țărâtimea română*, rezervor curat și fără prihană a tuturor energiilor naționale, depozitarul aptitudinilor și virtuților, cari îndreptătesc viața românească în lume ca instrument de morală și dreptate, singura cheazășie neînșelătoare pentru progresul spre lumină și fericire a omenirii.

«Asociațiunea» va înfășură în haina caldă a iubirei sale și a părinteștei sale îngrijiri această țărâtime română, dându-și toată osteneala s'o scoată din bezna pricinuită de nedreptatea vremilor trecute și de părăginirea păcătoasă a stăpânilor ei de pe vremuri, oblindu-i drumul spre progres și lumină. De parte de noi odihna, până când nu vom vedea în fiecare sat românesc casa culturală, școala roitoare de prunci sănătoși și veseli, biserica plină de credincioși și răsunătoare de rugăciuni în coruri răsărite din inimi senine și iubitoare, ogoarele vărșând rodul maximal al muncii istovitoare, grădinile cu pomi și toate dulcele vieții sburătorite de harnice albine, grajdurile și izlazarile pline cu vite, iernile petrecute în muncă folositoare, prin case podoabele hărniciei femești, plugarul treaz, cruțători, cinstit și luminat și ferit de orice exploatare al străinului hain.

Va trebui mai presus de toate să învățăm a ne iubi unii pe alții. Dihonia dintre frați este cel mai mare rău din lume. Dar iubirea nu este teorie, ci practică. Ea cere jertfa faptei. Orice nedreptate săvârșită altuia, orice hrăpială, orice câștig nemuncit, cea mai minimală exploatare a deaproapelui constituie câte o crimă la adresa solidarității umane. — «Pace Vouă» — eră salutul dulce a lui Isus. Pacea o doresc cei ce vreau să muncască pentru binele tuturor, pacea ahtiază neamurile, dar pacea n'o poate aduce forța în lume, ci numai dreptatea, și nu dreptatea calculată prin rațiune, ci aceea impusă prin inima iubitoare.

«Toată împărăția ce se desbină întru sine se pustiește și toată cetatea sau casa ce se desbină întru sine nu va sta» —

spune Mântuitorul. Noi însă vrem, ca împărăția noastră și cetatea noastră și casa noastră să stea pe vecie și pentru asta mai vârtos propovăduim solidaritatea întreg neamului românesc, care nu se poate produce, decât atunci, când va stăpâni dreptatea, cinstea, morala și omenia în împărăția noastră, în cetatea noastră, în casa noastră.

Dreptatea nu este privilegiu nici al indivizilor, nici al națiunilor, ea trebuie să fie atmosfera înviorătoare a lumii întregi. Infrățirea tuturor neamurilor din lume în numele ei va produce bunăvoirea între oameni, pacea eternă și universală, în care va putea să încoțesească adevărata civilizațiune, dându-se fiecăruia rodul integral al muncii sale și desființându-se exploatarea omului prin om.

Pe acest temelie «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român» propagă solidaritatea națiunii noastre. Adunarea generală de azi este chemată să dea «Asociațiunii» statute noi. În înțelesul lor «Asociațiunea» va organiza despărțămintele sale pe întreg teritoriul țării și va niza să angajeze societatea întreagă la munca de belșug roditoare a solidarizării naționale. Cei mari și tari vor împrumută puterile lor celor mici și slabi, intelectualii vor lumina prin osârdia lor straturile zăbovite în întuneric. Altruismul veritabilei iubiri de neam, principiul dreptății străbătând inimile tuturor, cinstea și omenia fiind călăuză și scop prapagandei, nădărdim a izbuti să trezim în conștiința românilor sentimentul mântuitor că numai trăind și muncind unii pentru alții și toți pentru țară și neam, vom putea să răspundem misiunii moștenite dela strămoși de a fi păzitorii păcii și purtătorii civilizațiunii aci, în acest raiu pământesc, care este Țara-Românească. Astfel «Asociațiunea» va face serviciu umanității, aducând aportul său la înfăptuirea dreptății în lume.

Cu gândul acesta să Vă apropiați toți de «Asociațiunea» noastră, de acest altar al sacrificiului pentru neam și țară. Cu gândul acesta Vă mulțumesc tuturor celor ce ați venit aci.

Adunarea generală a «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» o declar deschisă.

Asociațiunea și Academia Română

de Dr. I. Lupaș, prof. univ.

*Domnule Președinte,
Onorată Adunare Generală,*

După manifestațiunile de înfrățire prin cultură, cari au avut loc la începutul lui Iunie în capitala României; după serbările comemorative dela Tebea, Câmpeni și Vidra, cari au văzut reprezentanții întregii românimi «dela Nistru până la Tisa» închinându-se la mormântul lui Avram Iancu și slăvindu-i memoria, — Academia Română a ținut să fie reprezentată și aici, în adunarea generală din Arad, spre a înoi și cu această ocaziune simțămintele ei de înaltă și frățească prețuire față de «Asociațiunea» noastră.

Cu prilejul recepțiunii festive, ce s'a făcut «Asociațiunii» în prezența M. Sale Regelui Ferdinand — președintele nostru de onoare — în incinta Academiei Române, la 2 Iunie, ați arătat, Domnule Președinte, în cuvinte pătrunzătoare legăturile sufletești, cari au dăinuit de-alungul veacurilor între fii poporului român de amândouă laturile Carpaților, precum și identitatea scopurilor urmărite de aceste două instituții culturale cu egală stăruință, deși cu mijloace mai puțin egale, dar totdeauna în deplină armonie, ceea ce s'a afirmat între altele și prin faptul, că cei mai mulți dintre președinții «Asociațiunii» au fost în același timp și membri activi sau membri de onoare ai Academiei Române, după cum este cazul și în timpul de față.

La 10 Mai 1860 — ce zi de bun augur! — când s'a făcut la Sibiu cel dintâi pas hotărâtor pentru înființarea «Asociațiunii», aceasta eră contemplată ca o expresiune a unității naționale românești din Ardeal, cum s'a și afirmat în cursul întregii sale activități. Acelaș caracter de unitate culturală și solidaritate națională i-s'a dat și «Societății Literare Române» din București, chiar dela început, prin faptul că decretul Locotenenții Domnești a Principatelor unite dela 1 Aprilie 1866 dispunea (în art. 4) ca din cei 21 membri ai acestei Societăți, devenită la 1867 *Societatea Academică*, iar la 1879 *Academia Română* — 3 să fie moldoveni, 4 munteni, 3 ardeleni, 2 bănățeni, 2 maramurășeni, 2 bucovineni, 3 basarabeni și 2 macedoneni.

În chipul acesta au înțeles cele două așezăminte să adune laolaltă pe reprezentanții și îndrumătorii cugetului românesc, să-i ridice peste granițele confesionale și provinciale, fructificând cele mai alese ale lor energii intelectuale în munca de pregătire, prin știință și cultură, a unității naționale depline. Amândouă au luptat în domeniul vieții sufletești a neamului nostru, cu arma cuvântului, care s'a dovedit destul de puternic spre a trezi conștiințele, sădind în ele hotărârea nestrămutată de a nu se înpăimânta de nici un sacrificiu pentru înfăptuirea idealului de unitate și libertate națională.

Cuvântul adevărului le-a fost arma de biruință, iar cultura națională propovăduită printr'ânsul a fost ca steaua magilor din Răsărit: ea a povățuit toate gândurile, ea a îndrumat toți pașii românilor, înregimentați sub flamura acestor două societăți, — spre pământul făgăduinții, spre limanul întregirii naționale.

Steaua aceasta să ne silim a o avea drept călăuză și în cărările viitorului. Flamura curată a culturii naționale trebuie înălțată și de acum înainte, în văzul tuturor, ca un steag de chemare la luptă cu armele păcii și ale înfrățirii.

În viața statelor și a popoarelor se pot ivi clipe de rătăcire, când dispare simțul dreptății, pe care se razimă legalitatea, pacea și progresul, când se întunecă simțul datoriei în conștiința celor chemați să fie în toate împrejurările servitorii poporului și oblăduitorii intereselor obștești. Viața națională este frământată în asemenea clipe de grele sbuciumări și pândită de ispite primejdioase ca într'un războiu, în care mulțimile luptătoare au început a-și pierde încrederea în iscusința și virtutea comandanților.

Luptătorii cu armele păcii, sămănătorii de gânduri drepte și luminoase au însă datoria de a nu lăsa nici odată poporul să lunece pe povârnișul desnădejdiei și al desorientării, ci înălțând steagul culturii împăciuitoare, creatoare și isvoritoare de speranțe nouă, ei vor căuta să cheme toate energiile productive ale neamului spre acel câmp de luptă, unde nu sunt învingători și învinși, numai frați doritori de progrese, spre acel ogor demuncă, unde nici o sămânță nu se pierde în vânt, ci aduce roada însutită și înmiată, îmbogățind patrimoniul sufletesc al poporului.

Dorința tuturor Românilor de bine, de a vedea steagul culturii naționale fluturând pretutindeni, în cuprinsul patriei noastre, mai presus, de toate celelalte steaguri și stegulețe, este în timpul de față — dacă aparențele nu înșală — mai vie decât altădată.

Ați auzit, domnule Președinte, cu prilejul adunării generale extraordinare din Câmpeni, cum s'a manifestat dorința fraților din Basarabia, cari prin rostul părintelui lor sufletesc, In. Pr. Sf. Arhiepiscop Gurie dela Chișineu, v'au adresat rugăminteă stăruitoare, să nu întârziati a desfășura și spre granița dela Nistru steagul de înfrățire al «Asociațiunii», pe care îl împlântați acum pentru totdeauna, aici la granița apuseană a teritorului național. În năzuințele acestea de propagandă a culturii naționale și de expansiune succesivă a așezământului, pe care-l conduceți cu nobilă râvnă, cu prudență, cu abnegație și cu patriotism concentrat — tot atâtea însușiri rămase ca moștenire dela întemeietorul Andrei și devenite tradiție la conducerea «Asociațiunii» — să fiți încredințat, domnule Președinte, că veți avea întreg sprijinul Academiei Române și al tuturor celorce înțeleg că viața noastră națională și de stat prin nimic nu se poate consolida mai temeinic și mai sigur, decât prin o sistematică operă de înfrățire în gânduri și simțiri, de răspândire și penetrațiune a culturii naționale în toate ținuturile patriei întregite, ca să poată deveni cugetul și sufletul românesc stăpân necontestat în tot cuprinsul pământului nostru strămoșesc. Ne aducem aminte de cuvântul, pe care-l adresase înainte cu 400 de ani și mai bine, înțeleptul Domn al Țării Românești Neagoe Basarab cătră fiul său Teodosie, spunându-i «*că mintea stă în trupul omului drept cum stă steagul în mijlocul războiului și caută toată oastea la steag, și până stă steagul în războiu, nu se chiamă acel războiu biruit, măcar de are și năvală grea spre sine; toți caută spre steag și se adună în prejurul lui; iar dacă cade steagul, toate oștile se risipesc și nu se știe unul cu altul cum fac și încătro merg*»-

Steagul pe care vi l-a încredințat Adunarea Generală din Timișoara cu unanimitate, pe care l-ați purtat în scurtă vreme cu vrednicie la București și la Breaza, pe care l-ați închinat apoi cu pietate la Tebea, la Câmpeni și la Vidra, dorim să vă ajute Atotputernicul să-l duceți, domnule Președinte, cu deplină izbândă și înălțare sufletească până la Nistru, făcând să sporească pretutindeni, în toate ținuturile României întregite oastea celor ce privesc cu nesguduită credință spre steagul acesta și numărul muncitorilor devotați operii de consolidare a țării, prin puterea biruitoare a culturii naționale.

Cronică.

Adunarea generală dela Arad (8 și 9 Noembrie 1924). Ședința I s'a ținut în strălucitul «Palat cultural», după serviciul divin, ținut în amândouă bisericile românești (ort. și unită).

Președinte al tuturor ședințelor a fost dl Vas. Goldiș, iar notar dl Romul Simu. Din membri comitetului central au luat parte; I. Pr. S. S. Mitropoliti Dr. Nic. Bălan și Dr. Vas. Suciu, apoi dnii Dr. Vas. Bologa, Dr. Elie Dăianu, Octavian Goga, Dr. I. Lupaș, med. gen. Dr. G. Moga, Dr. Oct. Russu (v. președ.) și Ioan Vătășan; din partea bisericilor noastre: afară de I. P. S. S. Mitropoliti, P. S. Sa Ioan Ignatie Pap, episc. Aradului, I. Boroș, prelat papal și mulți canonici, asesori consistoriali, protopopi și preoți. Din partea armatei: dl gen. Manu, comandantul garnizoanei Arad și alți ofițeri. Din partea universității Cluj, dnii: Gh. Bogdan-Duică, Dr. Onisifor Ghibu, «Academia Română» reprezentată prin dl Dr. I. Lupaș. «Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor» și «Centrala Caselor Naționale» București au trimis pe dl gen. I. Manolescu. Fundația cult. Principele Carol pe dl I. G. Savin. Basarabia a fost reprezentată prin dl adv., deputat din Cetatea Albă Dr. T. Iacobescu. Tinerimea universitară prin dl Râmneanțu, dela uni-

versitatea din Cluj. Din partea «Bibliotecii I. G. Bibicescu» din Turnu-Severin au fost dnii: direct. T. Costescu și Dr. C. Guescu. Autoritățile administrative din județul și orașul Arad au avut ca reprezentanți pe dnii: I. Georgescu, pref. județului și Dr. I. Robu, primarul orașului (împreună cu reprezentanții altor autorități și corporațiuni). Secțiunile științifice-literare ale societății noastre au fost reprezentate, afară de dnii, cari sunt totodată membri în comitetul central, și de către următorii dni: Traian Barzu, Nic. Bogdan, Dr. Tib. Brediceanu, Dr. Const. Bucșan, Dr. I. Coltor, Dr. Aurel Dobrescu, Gh. Bogdan-Duică, Dr. Onis. Ghibu, Ioan J. Lăpedatu, Alex. Lupean, Victor Stanciu (Dr. Vas. Bologa, Dr. Elie Dăianu, Dr. I. Lupaș, I. Vătășan fiind în comitetul central). Disparțămintele au fost reprezentate precum urmează: Aiud (dir. Dr. Emil Pop, adv.); Arad (dir. Dr. Teodor Botiș, dir. semin. cu o mulțime de membri); Baia-Mare (membrul în comit. desp. Ioan Costin, preot); Blaj (dnii Dr. I. Coltor, canonic, prof. Alex. Lupeanu, Dr. Augustin Popa); Bozovici (membru în comit. desp. Romulus Boldea, maior în r.); Cluj (dir. Nic. Bogdan, dir.); Deva (dii. Iuliu Josan, prof. Nic. Dragomir și Dr. Simeon Câmpean, adv.)

Hălماغiu (dir. Cornel Lazar, protop.); *Hunedoara* (Dr. Gh. Dănilă, notar public; I. Onciu, ing.); *Boroş-Ineu* (dir. Ioan Georgea, protopop; Dr. Teodor Burdan, notar public, Traian Suci, primpretor și Eugen Feier); *Jibău* (dir. Emil Bran, preot); *Lipova* (dir. Dr. Aur. Cioban, adv.); *Oradea-Mare* (dir. Dr. Aurel Lazar, adv.; Dr. Lazar Iacob, Dr. Iosif Iacob, Ștefan Mărcuș); *Orșova* (dir. loc.-colonel Lazar Gamber; Ștef. Bornuz, ing., Traian Țaranu, prof.); *Reghin* (dir. Dr. Eugen Nicoară, med.); *Salonta-mare* (dir. Dr. Moise Coșiu, adv.); *Sân Nicolaul Mare* (dir. Dr. I. Demian, adv.; Simeon Androne, dir. școlar, V. Negru); *Sebeș* (Baiu Crăciun, ing. insp., Dr. Ionel Onițiu, adv.); *Terregova* (dir. Petru Fotoc, ing. silv.); *Vișeu* (dir. Dr. Gavr. Juga, adv.). (Notă: Aceștia s'au înscris la biroul central. Pe lângă acești dni au fost mulți alții sosiți din despărțămintele noastre, fără scrisori de acreditare.)

Afară de cei înșirați mai sus au luat parte mulți preoți, profesori, medici, comercianți, învățători, meseriași, studenți universitari, reprezentanți ai presei — precum și un imponent număr de doamne și domnișoare.

Intr'o atmosferă sărbătorească a deschis adunarea generală dl președ. *V. Goldiș*, ascultat de toți cu încordată atențiune. Cuvântarea dsale, prima cuvântare ca președinte la o adunare generală, conține directivele pe cari vrea să le ia conducerea «Asoc.», o accentuare respicată a vitalității popoului nostru dela țară, o pledoarie pentru ridicarea țărânimii. Publicăm la alt loc al revistei această vorbire plină de idei.

O impresie foarte bună a făcut seria întreagă de discursuri de bineventare și de adesiune. I. Pr. S. S. arhieriei, Mitropolii amânduror bisericilor românești (Dr. Nic. Bălan și Dr.

V. Suci), amândoi membrii în comitetul central — și de astădată de-a stânga și de-a dreapta dlui președinte — au adus prinosul Lor de laudă și de simpatie instituțiunii noastre culturale, între aplauzele unanime. Ideile dlui preș. le-au subliniat arhieriei noastre, asigurând obștea că vor veghea ca lozincile acestea sănătoase să dăinuiască, spre binele comun.

Deși convalescent după o boală mai grea, P. S. Sa Episcopul *Ioan Pap* al Aradului, s'a grăbit să dea binecuvântarea arhierescă adunării. Dl prefect al jud. Arad, *I. Georgescu*, a adus salutul județului și al orașului Arad și, drept dovadă despre dragostea ce o nutrește județul, dăruiește din partea acestuia 50,000 de lei «Asoc.», cu mențiunea: ajutorarea culturii satelor românești din jud. Arad. Dl *Dr. Teodor Botiș*, dir. seminarial, anunță în mijlocul unei mari însufleșiri, că «Asociațiunea culturală arădană», înființată în 1862, a hotărât să fusioneze cu societatea noastră, prefăcându-se într'un despărțământ. Dl *Dr. Ioan Lupăș*, membru al Acad. Rom. și prof. univ., ca reprezentant al Academiei, rostește un discurs, pe care — din cauza frumuseții gândurilor lui și a trecerii în revistă a unor însemnate date culturale — îl publicăm în extenso la alt loc. Oratori ceilalți, primiți cu tunete de aplauze, au fost: dl general *I. Manolescu*, în numele «*Ligi culturale*», și-a soc. «*Casele Naționale*»; dl *I. G. Savin*, în numele Fundațiunii cult. «*Principele Carol*», dl *T. Costescu*, în numele «*Bibliotecii I. G. Bibicescu*» din Turnu-Severin și al jud. Mehedinți (insistând asupra frumoaselor rezultate ale propagandei cu cărți românești, în Banatul românesc); dl dep. *T. Iacobescu*, în numele Basarabiei, a despărțămintelor noastre de acolo; dna *Smara* (Smaranda Gheorghiu), în-

numele soc. culturale «Unirea de artă și istorie națională»; dl *Râmneanșu*, în numele studențimii universitare din Cluj. Dl *T. Costescu* anunță, în mijlocul ovațiilor generale, că *donează*, în numele soc. cult. «Biblioteca I. G. Bibicescu», *despărțămintelor basarabene* ale soc. noastre 4000 de volume, pentru 10 biblioteci populare și 2000 de lei pentru *dulapurile* trebuincioase.

Dl președ. mulțumeste tuturor pentru cuvintele calde, purcese dela inimă și roagă adun. gen., iar aceasta primește, ca să se trimită două telegrame omagiale din mijlocul ședinței: una M. S. Regelui, cealaltă Alt. S. Regale Principele Carol. Publicul se ridică în picioare și aclamă.

După ce s'au înscris delegații despărțămintelor și s'a considerat de cetit raportul general al comitetului central, publicat în revista noastră (nr 10—11), dl dir. al desp. Arad, *Dr. T. Botiș*, a cetit în numele mai multor membri, cinci liste, cari au fost și primite, pentru agendele șed. următoare. *In comisia p. examinarea raport. gen.* al comit. centr. pe a. 1923/24 s'au ales: dnii Dr. Gh. Ciuhandu, Dr. I. Coltor, Const. Moldovan, Alex. Lupean și Dr. Oniș. Ghiбу; *in com. p. censurarea socotelilor* pe a. 1923 și a bugetului pe 1925: dnii I. I. Lapedatu, Ilie Pop, I. Georgea, Călnicean și Dr. Mih. Mărcuș; *in com. pentru înscrierea de membri*: dnii Dr. T. Botiș, Dr. Liviu Tămășdan, Traian Magier, Const. Popa, prof. Dimitriu și prof. Dante Gherman; *in com. p. studierea proiectului de modificare a statutelor*: dnii Dr. A. Cioban, P. Fotoc, Ascaniu Crișan, Dr. Emil Pop și Nic. Bogdan; *in com. de candidare pentru completarea locurilor vacante* în comit. central: dnii Dr. O. Russu, Dr. I. Robu, Gh. Adam, Dr. Oct. Prie și Dr. Eug. Nicoară.

În lista p. *examinarea raportului*

general a fost ales și dl T. Iacobescu, reprezentantul Basarabiei.

Dl preș. a invitat comisiile să se întrunească în Palatul cultural, după masă, ca să delibereze, și a ridicat întâia șed. a adun. gen.

La orele 6, în aceeași zi, a urmat, în sala festivă a Palatului Cultural, o *ședință festivă a secțiilor științifice-literare*. În fața unui public numeros a ținut dl prof. univ. *Dr. Ioan Lupăș* o conferință despre: «*Doi umaniști români din secolul al XVI-lea*». Cei doi umaniști au fost *Nicolae Olah*, cancelarul de pe lângă craiul Ardealului, și *Mihai Valahu*, alt cancelar pe lângă craiul Ardealului și al Ungariei. Conferința, plină de adânc și documentate studii istorice, a fost urmărită cu viu interes. Sperăm să o publicăm în întregime, având promisiunea conferențiarului, îndelung aplaudat.

A doua *ședință* s'a deschis a doua zi, în 9 Noev vrie, la ora 11. Pe lângă numerosul public din ședința precedentă au mai sosit câteva persoane marcante, reprezentante ale societăților noastre culturale. Dl prezident a dat cuvântul dlui *colonel Bacaloglu*, dir. gen. a soc. «Cele Trei Crișuri» din Oradea-mare. Dl colonel salută în cuvinte avântate soc. noastră. Dl secr. adm. *Romul Simb* cetește mai apoi salutul «Asociațiunii Clerului Andreiu Șaguna» din Mitropolia ortodoxă a Ardealului, apoi dela: P. S. Sa Episc. R. Ciorogariu și mai mulți fruntași din Oradea-mare; dela dl ministru al cultelor și artilor, Al. Lapedatu; dela Asociațiunea Maramurașanz, dela dl Ibrim, preș. Ateneului popular Tătăraș-Iași; dela dl I. Vidu, preș. «Asociației corurilor și fanfarelor române din Banat»; dela dl Dabiciu, dir. desp. «Moldova nouă»; dela majoritatea popoului din Scheiul Brașovului. Urările

acestea de bine sunt luate la cunoștință cu vii aplauze.

Urmează un lung și prea-interesant raport al dlui *Dr. Onisifor Ghibu*, raport rostit în numele comisiei pentru cenzurarea raport. general al comitetului central pe anul 1923/4. Dl raportor constată că «Rap. gen. dovedește că «Asoc.» se întărește și crește, că este o ființă viie, muncitoare și în plină dezvoltare». Rap. gen. îl găsește conștient, cu dragoste de cauză și cu pricepere. Apreciază activitatea președ. comitetului central, a funcționarilor, a directorilor de despărțăminte și a colaboratorilor lor. — După ce remarcă și raportorul reușita celor 3 manifestații recente ale «Asociațiunii» noastre, cere ca adunarea generală «să exprime mulțumiri dlor directori ai despărțămintelor, cari s'au distins prin o lucrare continuă și sistematică în interesul culturii poporului nostru, în cadrele acestei instituții». Adun. gener. primește cu viforoase aplauze propunerea aceasta. Rap. cere mai departe să se cerceteze cauzele cari au zădărnicit propaganda culturală în despărțămintele, cari n'au dat semne de viață. Să se caute o colaborare tot mai intensivă în despărțăminte cu societățile cari lucrează. Comitetul să stăruiască pentru înființarea de nouă despărțăminte în părțile ardelene. A urmat un punct însemnat, care a fost discutat pe larg: *participarea noastră în Basarabia*. Pentru pregătirea terenului și înființarea de numeroase despărțăminte în Basarabia s'a ales o *comisiune specială*, compusă din următorii: cei doi Mitropolii ai Ardealului: I. Prea Sfinția Sa Dr. Nicolae Bălan și I. P. Sf. S. Dr. Vasile Suciș, d-nii Octavian Goga, Dr. Valeriu Braniște, Dr. Sextil Pușcariu, Gh. Bogdan-Duică, Dr. Ioan Lupaș,

Dr. Onisifor Ghibu, Dr. Tiberiu Brodiceanu, Ioan Agârbiceanu, Dr. Ioan Coltor, Dr. Gh. Ciuhandu, Dr. Aurel Lazar, Dr. Gh. Preda, Dr. Atanasie Popoviciu, Dr. Liviu Câmpăanu, Ioan Bârlea, Alex. Lupeanu și Dr. Horia Petra-Petrescu.

Această delegațiune, care se va putea completa după trebuință, va lua legătură cu frunțașii din Basarabia, în viitorul apropiat. Dl raportor propune, și adun. gen. își dă consensul, să se publice 3 broșuri pentru Basarabia: 1. Una cu litere latine, despre instituțiunea noastră, pentru conducătorii Basarabiei, preoți, învățători, etc.; 2. alta simplă, pentru țărani, cu litere slavone și 3. a treia pentru transnistrieni, în care să se arate că moldovenii și românii sunt tot una. Rap. propune ca, după ce s'au răspândit aceste trei publicații, sistematic, să se țină adunarea gen. în Basarabia, la Chișinău. — Va trebui să ne îngrijim să dăm hrană sufletească și fraților noștri din afară de România. Rap. gen. de pe anul viitor să aducă date concrete și în privința aceasta. După ce aminteste dl ref. punct de punct activitatea desfășurată, se hotărăsc următoarele: «Asoc.» își va intensifica activitatea la sate și orașe, înființând pretutindeni agenturi și biblioteci populare, pe cât se poate, lucrând în deplin acord cu celelalte societăți culturale și bisericesti; își va da silința să se ridice în fiecare sat câte o casă națională și pentru instituirea unui referent special al acestor case; va promova cursurile de analfabeți în și mai mare măsură, publicând concursuri, cu premii pentru cei ce învață pe alții și pentru cei ce au arătat spor la învățătură, va intensifica ținerea cursurilor de împletit nuiele, apoi alte cursuri din mai mulți rami de industrie casnică; va încuraja și pe viitor aranjarea expozi-

șiiilor de tot felul; se va îngriji ca conferențiarilor propagandiști să sporească (deoarece un singur conferențiar este prea puțin); se va ține contactul și mai strâns cu despărțămintele, trimițându-se delegațiuni din centru în despărțăminte, iar membrii secțiunilor științifice-literare vor fi rugați să coboare cât mai des în mijlocul poporului; chestia teatrului (trupa «Asoc.» cu dir. artistic dl N. Băilă) să fie dată desp. Sibiiu, iar dl N. B. să compună, împreună cu secția artistică, un *repertoriu* cât mai potrivit și complet al pieselor vrednice de jucat de diletanții noștri, la sate și orașe. Totodată să se îngrijească dl N. Băilă și ca reprezentațiile trupelor de diletanți să fie mulțumitoare. Se vor da premii pentru scrierea de *piese teatrale bune*, cari se vor publica în Bibl. pop. a «Asoc.»; în «Bibl. pop.» se vor publica nu numai cărți de literatură, ci și de economie, de teatru, etc. (Desp. Sibiiu i se aduc mulțămiri și laude pentru activitatea desfășurată, în deosebi pentru biblioteca de buletine, editată de desp.); în privința «Transilvaniei» se hotărăște instituirea unei comisii compusă din reprezentanți ai tuturor secțiunilor; regulamentul cel vechiu al secțiilor științifice-literare trebuind să se acomodeze cerințelor celor nouă, schimbându-se și statutele — regulamentul secțiilor, întocmit de dl Gh. Bogdan-Duică se transpune comit. central pentru a fi prezentat adunării plenare a secțiunilor din a. viitor și apoi adunării gen. proxime a «Asoc.», spre aprobare; în privința conferențelor, a prelegerilor și sezătorilor culturale se recomandă o intensificare a acestora, la sate și totașă la periferia orașelor; în privința muzeelor se recomandă comit. centr. și organelor din desp. să se insiste pentru înființarea de muzee regionale, crearea mu-

zeelor mari fiind în competența statului; pe lângă înființarea muzeelor regionale să se înființeze și biblioteci regionale; loteria să fie sprijinită cu mai mare zel; comitetul să stărue ca organele statului nostru să pună la dispoziția asoc. noastre subvenții mai de seamă și permanente, ca să putem lucra — fiind aceasta în interesul bine priceput al statului; mecenaților, cari au înființat fundațiuni, li se aduc cele mai călduroase mulțămiri (din fundațiunile I. Petran și Bădilă-Moldovan, create cu acelaș scop nobil, să se înființeze un cămin studentesc, foarte necesar în ziua de azi — iar fondurile mărunte să se concentreze, spre a fi de folos în scumpetea ne-mai pomenită de astăzi); se ia la cunoștință raportul privitor la internatul de fete susținut de «Asoc.» și se hotărăște ca: «să se primească cu preferință fetițe de ale membri'or «Asoc.», cari nu pot fi decât români»; să se repete rugărilor an de an la organele administrative și să se stăruiască la comune pentru înscrierea de membri și pentru ca în bugetul comunelor să se ia un anumit procent pentru «Asoc.»; să se stăruiască și mai mult și la despărțăminte și la agenturi pentru înscrierea de membri; membrilor decedați li se aduce prinos de laudă prin sculare în picioare și prin un «Dumnezeu să-i ierte» simțit; dlui Iulian Marțian îi primește adun. gen. demisiunea din calitatea dsale de membru în comit. central, în urma motivelor invocate; adun. gen. ia la cunoștință cele raportate cu privire la Biroul «Asoc.», la agendele ei, la chestia locuințelor din casele ei și stăruie să se ocupe postul de secretar literar cât mai curând, iar locuințele să fie evacuate, ca să poată fi folosite pentru scopurile societății noastre, ca locuințe pentru funcționari, pentru muzeu, bibliotecă, etc. În privința tinerii adun.

generale din anul viitor, se hotărăște ca să se țină în orașul Reghinul-sășesc, din prilejul comemorării a 50 de ani dela moartea baronului Vasile L. Pop, al doilea președ. al «Asoc.». O broșură să se tipărească cu biografia fostului președ. — Dl președ. Goldiș mulțumește dlui raportor Dr. Ghibu pentru osteneala. A urmat un conștient și rapoart al dlui *Ioan I. Lapedatu*, în numele comisiei încredințate cu *cenzurarea socotelilor pe a. 1923* și cu examinarea *proiectului de buget pe a. 1925*. Comisia a aflat conturile încheiate la sfârșitul a. 1923, bilanțul gen. și contul de cheltuieli și venituri în consonanță cu cărțile principale și secundare, purtate în ordine și cu pieșele justificative. Datele le află cetitorul în rev. noastră din numerele precedente (10—11). Comisia a rugat adun. gen. să ia act de raport și să l. aprobe încheierile dela finea a. 1923, bilanțul gen. și contul de cheltuieli și venituri în textul și cifrele prezentate de comitetul central; tot asemenea să aprobe și socotelile încheiate pro 1923/4 ale internatului «Asoc.», apoi 2. să dea comit. centr. descărcare pentru gestiunea financiară pe susnumitele perioade. Vorbind despre bugetul pe a. 1925 și ajutoarele puse în vedere din partea autorităților statului, raportorul constată, că «reprezentanții statului apreciază azi în mod mai just scopurile «Asoc.» și — în deosebi — silințele și devotamentul pentru realizarea acestor probleme».

Adunarea a luat act cu mulțumită de raportul comisiei încredințate cu cenzurarea chestiunilor financiare și a aprobat cele cerute de comisie.

În numele comisiei alese p. *înscierea de membri noi* a raportat dl prof. *Dante Gherman*, aducând la cunoștința adun. gen. o listă respectabilă de membri. S'au înscris: un membru

fondator la «Casa Națională», cu 1000 de lei; 39 membri fondatori cu câte 400 lei (15,600 lei); 75 m. pe viață cu câte 200 lei (15,000 lei); 94 m. activi à 10 lei (940 lei) și 20 m. au achitat taxa lor de 10 lei, ca m. activi, și pe 1925 (200 lei) — laolaltă: 207 membri cu 42,740 lei. — Raportul s'a luat la cunoștință cu aplauze prelungite. — Ședința s'a ridicat la ora 1, urmând să se discute punctele cari au mai rămas în program, după masă.

Ședința a III-a a adun. gen. s'a deschis la ora 4 d. a., tot în «Palatul cultural».

La ordinea zilei a fost *Raportul* comisiei alese pentru examinarea *Proiectului de modificare a Statutelor Asociației*. Raportorul comisiei a fost dl *Dr. Aurel Cioban*. În urma dezbaterilor urmate în comisie, pe baza Proiectului tipărit, se fac unele modificări neesențiale la §§ 3, 8, 9, 16, 20, 24, 39, 42, 43 și 44. Pe cetitorii acestor rânduri îi pot interesa cu deosebire următoarele hotărâri: la § 9: Adun. stabilește, la propunerea comit. centr., următoarele taxe, cari nu vor fi introduse în statute (putând taxele acestea să se schimbe la adunările generale): 1. *membru fondator* al «Casei Naționale» centrale este cel ce plătește deodată cel puțin o sumă de 5000 de lei; 2. *membru fondator* al «Asociațiunii» este cel ce plătește deodată cel puțin o sumă de 1000 de lei; 3. *membru pe viață* este cel ce plătește odată pentru totdeauna 500 de lei; 4. *membru activ* este cel ce plătește o taxă anuală de 50 lei; 5. *membru ajutător* este cel ce plătește o taxă anuală de cel puțin 10 lei. — Adunarea gen. are de aici înainte îndreptățirea de a alege dintre membri «Asoc.», pe timp de 5 ani: pe președintele «Asoc.» și comitetul central, care constă, pe lângă membrii de drept, cari sunt toți președinții secțiilor științif.-literare ale

«Asoc.», încă și din 40 membri activi, dintre cari cel puțin 15 cu locuința la sediul «Asoc.». De aici înainte vor fi doi vicepreședinți.

(Statutele schimbate au fost înaintate după adun. gen spre aprobare forurilor competente ale statului. După aprobare vor fi aduse la cunoștința publicului nostru.)

A urmat raportul dlui *Dr. Octavian Russu*, în numele comisiei alese pentru propunerea a 3 membri noi, cu cari să se completeze locurile vacante în comitetul central. Au fost aleși cu aclamație dnii: prof. univ. *Dr. Alex. Borza*, din Cluj; *Petru Dreghici*, senator și *Ioan I. Lapedatu*, direct. «Băncii de asigurare Prima ardeleană», prof. și deputat.

În numele comitetului central și al său, propriu, a venit dl preș. Goldiș cu propunerea de a fi ales membru onorar al «Asoc.» dl *Alexandru Lapedatu*, prof. univ., actualul ministru al cultelor și artelor. Procesul verbal ne dă următoarele deslușiri: «(dl Alex. Lapedatu este o) persoană rarcantă în viața neamului nostru», «și-a câștigat merite deosebite pentru instituțiunea noastră, îndeosebi în ce privește manifestațiunile «Asoc.» din a. de gestiune expirat, în Munții Apuseni, dăruind aproape un milion de lei pentru Muzeul și Biblioteca Avram Iancu dela Vidra și pentru Casa Națională dela Tebea. — În considerarea incontestabilelor merite, ce dl Al. Lapedatu și-a câștigat pentru «Asoc.», adunarea îl proclamă membru de onoare al instituției noastre și se hotărăște a i se aduce pe cale telegrafică alegerea la cunoștința».

A urmat propunerea dlui preot *Ioan Costin* de a se da atenția cuvenită memoriei lui *Vasil'e Lucaci*, care a binemeritat pentru neam. O propu-

nere concretă va aduce comitetul central la proxima adun. gen.

Dl preș. mulțumește tuturor membrilor și publicului, societăților culturale surori, reprezentate la sărbătoarea aceasta sufletească, organelor politice și administrative ale statului și orașului Arad, pentru interesul deosebit arătat «Asoc.» și încheie ședința în mijlocul unui entuziasm vrednic de momentele înălțătoare dela adunările gen. de dinainte de războiu.

Ședința a II-a festivă a secțiilor științifice-literare. După o scurtă pauză s'a deschis ședința festivă a II-a. Dl prezid. Goldiș a dat cuvântul dlui prof. univ. *Mih. Dragomirescu*, sosit anume ca reprezentant al «*Universității libere*» din București. Dl Dragomirescu rostește o interesantă conferință, analizând starea de spirit în clasele sociale din Ardeal și din vechiul Regat — trăgând paralele și evocând pe purtătorii cugetării românești din diferitele epoci. Ceeace tinde «*Universitatea liberă*» în vechiul Regat a săvârșit «*Asociaț.*» noastră timp de 6 decenii, susține conferențiarul! E de dorit, în folosul unificării noastre culturale, ca «*Asociațiunea*» să-și întindă aripile și peste Carpați, servind ca exemplu societăților culturale. — Dl președinte a exprimat mulțumirile adunării dlui conferențiar și «*Universității libere*», conduse cu atâta destoinicie de dna *Sabina Cantacuzino* — iar asistența ovaționează pe conferențiar și «*Universitatea liberă*».

«Conferința dlui prof. universitar, totodată președintele secției lit.-art. a societății noastre, *G. Bogdan-Duică*» a fost ținută la nivel academic. Ca titlu a avut conferința: «*Trecerile lui Eminescu prin Ardeal*». Pe baza unor date cu desăvârșire inedite, adunate cu multă migală din zările contem-

porane, după studiarea arhivelor — ne-a reconstruit dl Bogdan-Duică itinerarul tinărului Eminescu prin Ardeal și a căutat cu succes să ne transpună în mentalitatea de pe atunci a poetului. Conferența, ținută cu vervă, a fost îndelung aplaudată.

Dl președinte n'a avut decât să fie expresia opiniei publice, aducând mulțumitele întregului public pentru prea interesanta conferență. A încheiat apoi ședința festivă, luându-și rămas bun dela public.

Acesta este, pe scurt, raportul despre cele 3 ședințe plenare și cele 2 ședințe festive.

Trebue să amintim aici și animata *Seară de cunoștințe*, animată ca cele de dinainte de războiu; *Banchetul strălucit* din restaurantul «Crucea Albă», unde autoritățile Aradului au avut ca oaspeți peste 300 de persoane; concertul societății studențești din Cluj «*Crișana*» (președ. soc. dl Dr. Ioan Popoviciu; soliști dșoara Viorica Radu, dl Lazar; la pian dșoara Viorica Radu, și dl Gherman; dirigentul corului dl Liviu Timbuș), dat în condiții laudabile, vrednice de o tinerime conștientă de misiunea ei culturală.

Toate 'n tot: o adunare gen. vrednică de «Asoc.», din cele mai bune vremuri de dinainte de războiu.

*

Serbările dela Mărășești. În urma invitației «Soc. naț. ort. a fem. rom.» a luat parte în 28 Sept. 1924 un delegat al nostru la inaugurarea mauzoleului dela Mărășești. Delegatul nostru, dl dir. *Dr. V. Bologa*, a rostit următoarea vorbire:

*Preastimată Doamnă Prezidentă!
Iubiților Frați!*

În numele «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» din Transilvania și părțile un-

gurene, cu sediul în Sibiu, am onoarea să aduc omagiul respectuoasei mele solii la acest act măreț, pătruns de fiorul sfânt al creștinismului adevărat și al fratelui devotat, de același sânge.

Această «Asociațiune» a răsărit din frământările revoluției naționale dela 1848/49. Aceiași bărbați distinși ai neamului, cari au condus destinele și izbânde revoluției, în frunte cu neuitatul nostru erou *Avram Iancu*, a cărui aniversare centenară în zilele trecute o serbăm cu cel mai înalt fast posibil, al strălucitei *Regalități Române*, zic, aceiași bărbați au pus peatra fundamentală și pentru această instituție culturală. Născută din frământările poporului nostru, a cultivat cu nespusă stăruință limba noastră strămoșească, tradițiile și idealul nostru național. Prin aceste criterii a încălzit inimile și a adunat în jurul său pe toți fiii neamului, fără osebire de confesiune sau nuanțe politice, cum adună găina puii pe lângă sine, și i-a ocrotit, i-a crescut și desăvârșit pentru interesele noastre proprii. În conștiința acestui mănunchiu de fii devotați ai neamului, s'au frânt întotdeauna valurile dușmanilor seculari, ca de o stâncă de bazalt.

Acestei împrejurări este a se mulțumi, că la plinirea vremii, când Ingerul Domnului a buciurnat drepturile popoarelor pe acest pământ, pe noi ne-a găsit Țara-Mamă un trup și un suflet, gata de a intra cu ori-ce preț întru bucuria Domnului, sub mândrul nostru treicolor.

Eroii noștri însă, pentru a căror sfinte oseminte s'a ridicat acest monument măreț, până a ajunge la înfăptuirea dreptului și a libertății noastre, au adus cel mai înalt sacrificiu de sânge și de energie.

Am rămas cutremurați în sufletul nostru, când am cetit această minune a istoriei, scrisă cu peana muiată în

sânge și lacrimi, de distinsul ei autor, dl Kirilescu, și nu găsim cuvinte, cari să exprime îndeajuns profundul nostru sentiment de recunoștință, de admirație și de venerație.

Voi, iubitorii eroi, ați fost începutul libertății noastre: Voi ați rupt lanțurile barbariei seculare. Voi ați sămănat pacea și drepturile neamurilor pe acest pământ!

Glorie se cuvine vouă! Glorie în cer și pe pământ!...

Recunoștința și venerația noastră, pururea vă va însoți, din spiță în spiță.

Iar aici, adunați în jurul vostru, jurăm, că vom păzi cu sfințenie moșia, ce ne-ați lăsat, largită și întregită în hotarele ei, mândră, bogată și superbă, ca puține altele, și cu aleasă menire culturală în concertul popoarelor civilizate.

Binecuvântată să vă fie memoria!

Serviciul sanitar al României și Igiena publică între anii 1905—1922 de Dr. I. Bordea; director general al serviciului sanitar.

O lucrare pe cât de mare, pe atât de interesantă, căci în cuprinsul ei de 885 pagini, format mare (dublu), se găsesc și numeroase tabele, statistici, diagrame, hărți, etc., cari ajută odată mai mult, la documentarea celor 110 chestiuni tratate cu multă competență de cei în drept.

Ar fi imposibil ca în cadrul restrâns al revistei de față să se poată scrie amănunțit asupra fiecărei din aceste chestiuni, îmi fac o datorie de conștiință a recomanda lucrarea atenției tuturor aceluia ce se interesează de sănătatea poporului nostru, ca pe una din lucrările sanitare de cea mai mare valoare ce a putut emana dela direcția generală a serviciului nostru sanitar.

Toți acei ce doresc deci a cunoaște datele istorice și de evoluție ale serviciului nostru sanitar; cele prietoare la organizarea acestui întins serviciu cu toate atribuțiile ce se exercită prin direcțiile de serviciu central (budgetele diferiților ani, exercițiul medicinei, farmaciei, veterinariei, dentistei și moșitului, învățământul sanitar inferior, serviciul contencios, acel tehnic, casa sănătăței publice rurale, donațiuni, testamente, etc.); funcționarea în detaliu a diferitelor servicii centrale (aprovizionarea cu instrumente, medicamente și material sanitar, diferitele ateliere, farmacia, laboratorul, etc.); funcționarea serviciilor dela periferie (azistența sanitară în comune, infirmierii, sanatorii, azile și spitale, stațiunile balneare și climatice, poliția sanitară, maritimă și fluvială, mișcarea populației noastre în raport cu diferitele boale contagioase și medico-sociale, etc.) precum și acelea ce privesc igiena publică (apa, laboratoarele de chimie, etc.), pot găsi în lucrarea sus-menționată tot ceea ce le trebuie.

Dacă mai adăugăm că lucrarea este scrisă într'un stil clar și pe înțelesul tuturor, că prezintă un tipar ireproșabil și-o hârtie, care ne este dat să o vedem rar după războiu, înțelegem ușor cum aceste condiții contribuie să o facă și mai acceptabilă la cetit și consultat.

Nu putem decât felicită pe inițiatorul acestei lucrări, dl Dr. Bordea, pe modestul și conștiințiosul Dr. Kaminski și pe distinșii colaboratori medici (Glicsman, Popp, Cristodulo, Dragoș, Leonida Paul și Carbunescu) precum și pe funcționarii superiori (Origorescu, Enescu, Verussi, Tilibașa, Baci, Pretorian, Zlotescu și Begnescu) pentru străduința ce au pus-o de a scoate la lumină o lucrare, care ono-

rează nu numai serviciul sauitar, dar fără întreagă.

Ar fi de dorit ca rezumate din chestiunile cele mai importante (dacă nu din toate) să fie traduse în limbi străine, pentru a fi aduse și la cunoștința celor interesați, din alte țări.

Dr. P.

† Ioan Hango. În dimineața zilei de 13 Oct. 1924 o apendicită, operată cu câteva ceasuri prea târziu, curmă brusc firul vieții profesorului dela liceul «Andrei Șaguna» din Brașov, membru pe viață al «Asociației» noastre, Ioan Hango. Moare în puterea vârstei — avea numai 36 de ani, în plină activitate. Coborise de pe catedră abia cu trei zile înainte de moarte.

Cine cunoaște golurile mari din sânul corpului didactic și ardenta necesitate a școlii române de bărbați calificați, va înțelege ușor și durerea generală pricinuită de moartea prea timpurie a acestui probat educator.

Pierderea pe sare o suferă corpul didactic secundar prin trecerea la cele eterne a prof. Hango e cu atât mai dureroasă, cu cât în cel dispărut pierde un caracter de o deosebită fermitate, pe care nici o elocință, nici o intimidare nu-l putea abate dela calea pe care i-o dictă sufletul său onest. Dușman hotărât al celor cu doi bani în trei pungi, abili măsluitori de conștiințe, a fost pilda vie a cinstei, care nu cunoaște tranșacțiuni vinovate, a conștiințiosității dusă, uneori, până la pedantism, a muncii fără preget, pusă, cu toată generozitatea unui suflet ales, în serviciul tinerelor generații, cari se ridicau de pe băncile acestui liceu.

Brașovul pierde în prof. Hango și pe bucurosul colaborator la toate acțiunile de bine ale societății și, mai ales, pierde pe directorul Internatului de băieți al liceului, la care funcționa:

o slujbă deosebit de grea, pe care însă o îndeplinea cu multă vrednicie de patru ani și căreia Hango îi închinase cu tot devotamentul întreaga tihnă a vieții.

El moare chinuit, de sigur, de o justă nedumerire: De ce trebuie să cadă el, în floarea vârstei, din șirul atât de rar al sămănătorilor harnici, bucuroși și ei și bucuroși și alții de munca lor, când atâți trântori, mai în putere poate decât băiatul orfan de țăran, trecut prin atâtea necazuri, se lăfăiesc în tot huzurul și tigna vieții?

Deie Dumnezeu ca neodihnitul dascăl din Brașov, pornit — ca să nu se mai întoarcă — spre cimitirul satului său de naștere, să găsească acolo, lângă părinții și frații săi, ce n'a avut aici: *odihna netulburată*. Ax. B.

O hotărâre înțeleaptă. Știm că într'unele comune mai mari de ale noastre și în unele orașe ardelen domnește molima dansurilor moderne, de aceea tipărim cu plăcere următoarea veste: În 22 Oct. 1924 au ținut conțetățenii noștri Sași o adunare în Sibiu. Au luat parte la adunare: societățile femeilor, societățile bărbaților și acelea ale tinerilor de naționalitate săsească. A fost la ordinea zilei delăturarea jocurilor moderne: Shimmy, Tango, Onestep, Foxtrott și cum le mai cheamă. În unanimitate au hotărât mamele, tații și tinerii că nu vor mai jucă în decursul iernii și nici când altădată jocurile acestea, iar profesorilor de dans li s'a interzis, odată pentru totdeauna, să învețe pe tineri dansurile, cari au pornit din cele mai defăimate locuri ale Americii, unde se adună femeile pierdute și pungașii, ca să își întărite simțurile. O asemenea hotărâre împotriva dansurilor aceloră a luat și societatea săsească brașoveană. — Aplaudăm și noi

pașii aceștia și punem în vedere turoara, cărora le zace la inimă viitorul neamurilor, să pornească o luptă serioasă împotriva primejdiei.

Un consiliu superior al energiei.

Parlamentul a votat o lege pentru utilizarea diferitelor energii și pentru ducerea în îndeplinire al unui întins plan de edificare a țării. Pentru ca să se poată duce în îndeplinire planurile acestea folositoare țării întregi s'a instituit un consiliu superior al energiei. Din el fac parte: reprezentantul consiliului superior al apelor, directorul serviciului din ministerul industriei, delegați ai ministerelor de comunicații și lucrări publice, precum și ai altor societăți interesate. Consiliul este format din dñii: Rudolf Oprean, Victor Bruckner, Const. Roman, C. R. Mircea, inginer; Const. I. Brătianu, prof. L. Mrazek, ing. Virgil Alimănașteanu, N. Budurescu și d. Ștefan Bogdan. Dl ministru al industr. și comerț. a deschis șed. constitutivă (Noembrie 1924) și a arătat că legea se ocupă cu cărbunii, cu petrolul, gazul metan și căderile de apă din România. Comisiunea s'a constituit astfel: Preș. dl ing. Elie Radu; vicepreș. dl prof. L. Mrazek; membri: dñii C. Romano, ing. L. Dumitriu, senator R. Oprean, ing. Sofian. In consiliul de mine dl ing. C. Bușilă, iar delegat în cons. sup. al apelor directorul serviciului energiei.

În 1922 a luat ființă o comisie, care a funcționat pe lângă institutul geologic. Comisia aceasta (cu dl prof. Mrazek) s'a ocupat de petrol și de cărbune și a evaluat zăcămintele de petrol și de gaz metan. Forțele hidraulice au fost analizate în Jiu, Argeș și Buzău.

Astfel de întreprinderi să dea discuții în societatea noastră și prospere-

rarea unor astfel de instituții să ne zacă la inimă!

Traduceri din românește — în l. italiană. Rev. din Firenze *Il concilio*, organul interuniversitar al Italiei (edit. Campitelli), a publicat traduceri din Tudor Arghesi, din Reg. Maria, din Liviu Rebreanu (Dezertorul), Ionel Teodoreanu (Vacanța cea mare). Editura Campitelli a publicat un volum de nuvele românești de Mihail Sadoveanu. Volumul s'a epuizat într'un an. (Scrie «Cuvântul».)

„Datoria scriitorilor ca apostoli ai ideii naționale” a fost ideea fundamentală a frumoasei cuvântări rostite de dl prof. univ. *Dr. I. Lupaș*, membrul nostru în comitetul central, în numele nostru, la șezătoarea dată de S. S. R. (Soc. Scriitorilor Români) în Teatrul Naț. din Cluj, în ziua de 1 Decembrie 1924. Două pasagii marcante vor ilustra mai bine teza sănătoasă, susținută de orator. Fie ca aceste convingeri să pătrundă în opinia noastră publică și ca publicul să și *lucreeze* amăsurat sfaturilor date, iar scriitorii de azi să fie apostolii remarcați de dl I. Lupaș.

«Ce poate fi mai edificator decât a oficia împreună în templul unității naționale, care-și are temeliiile cimentate nu numai prin jertfele de sânge ale luptătorilor cu arma, ci și prin sacrificiul de creier și de suflet, pe care l-au adus luptătorii cu condeul: toți ceice din adâncimea veacului al XV și până în zilele noastre au contribuit la penetrațiunea și înfrumusețarea scrișului românesc, la progresul limbii și la triumful literaturii noastre naționale.

«Sacrificiul acesta a rămas adeseori pe nedrept trecut cu vederea, probabil din cauza modestiei și a lipsei de îndemânare practică a celor ce au fost

și sunt în viața neamului nostru indeplinitorii celei mai importante fapte de ordin sufletesc: creatorii și îndrumătorii conștiinței naționale. Ei au dat impulsul moral de căpetenie străduințelor și luptelor seculare pentru unitatea și libertatea tuturor fiilor neamului nostru. Prin creațiunile lor felurite, prin îndrumarea vlădicilor și preoților luminași, prin îndemnurile cronicarilor și ale istoricilor, prin versurile poeților, prin cuvântările predicatorilor și prin scrisul cotidian militant, al ziariștilor, cu un cuvânt prin toate produsele literaturii naționale s'a lămurit succesiv, în pături tot mai largi, conștiința poporului nostru, despre valoarea și menirea sa istorică. De aci a pornit apoi ofensiva sufletească împotriva tuturor cărmuirilor de usurpațiune străină. Fiecare carte, fiecare gazetă românească și-a împlinit datoria de a surpa încet, dar sigur, temelgia acestor cărmuiri întinse din Apus și din Răsărit, fără nici un drept, asupra teritoriului nostru național...»

«Lumea noastră românească din părțile ardelene dorește a se împărtași cât mai adeseori din comorile sufletești ale scriitorilor consacrați, cari înțeleg se facă din scrisul lor un apostolat, o misiune sacerdotală pentru înălțarea și glorificarea perpetuă a geniului nostru național. Acești scriitori organizați astăzi într-o societate a lor reprezintă o forță națională propuisivă de care trebuie să țină seamă toți factorii, cari înțeleg, că datoria statului nu se rezumă la fabricarea de legi și încasarea de impozite, ci, dacă vrea să dobândească personalitatea statului cultural, are neapărată trebuință de a valorifica în propriul său interes și spre binele neamului această forță neprețuită a S. S. R.

«De mult s'a spus, că mărirea unui stat nu e nici bogăția, nici puterea, ci

virtutea. Pentru aceasta nu e permis ca rolul scriitorilor să rămână în viața statului nostru de ordin pur platonice.

«Prin apostolia lor ei trebuie să creeze și se fortifice frontul unic sufletesc al patriei noastre, la toate granițele; prin scrisul și activitatea lor trebuie să producă o schimbare *«in melius»*, a mentalității curente, îndălțând cugetele dela trebile mărunte și târâșele ale momentului spre problemele veșnice ale vieții noastre sufletești. Ei vor îndeplini în viața neamului nostru rolul fecioarelor înțelepte din Evanghelie, priveghind ca să nu lipsească niciodată untul de lemn al credinței, al cugetării și al virtuților naționale din candelile noastre...

«Spre a putea îndeplini misiunea aceasta ca niște purtători ai cuvântului de lumină și înfrățire, scriitorii români au datoria să urmeze pretutindeni sfatul măestrului Vlănuța:

«Așa cuvântul să vi-l potrivești
Ca miilor de inimi la un fel să bată
Și miilor de veacuri să vorbești!»

Din vorbirea de deschidere, la Teatrul Național din Cluj, a șezătorii literare a președintelui Societății Scriitorilor Români, O. Goga, reținem următorul prețios pasagiu:

«Da, domnilor, România se face acum subț ochii noștri; uitați-vă în orice parte și veți înregistra pretutindeni, deodată cu farmecul noutății și dibuirile turburi ale începutului. În economie, în administrație, în politică, în toate ramurile e o revărsare haotică. Unii îi zic desordine, alții balcanizare, noi îi zicem început. Știți, Dumnezeu a făcut lumea în șase zile, spune Biblia. Ei bine, să nu ne adormim cu vorbe. Noi suntem încă la ziua întâi, suntem generația din ziua întâi. N'avem nimic din disciplina armont-

zatoare a societăților constituite. N'avem tabla valorilor stabilite. În afară de rigurosul material prim, care se întinde în fața noastră, totul oscilează, ezită încă. Moștenirile de odinioară ne urmăresc la orice pas, creiază adversități trecătoare și un zgomot de ocazie. Ca la toate revederile târzii e o buimăceală la mijloc, sunt gesturi dezordonate și o reciprocă mirare, protestare aproape. Adăugați la aceste neajunsuri fatale și reflexele organice din morbiditatea generală a continentului de după război. *Umanitatea se sbate astăzi cu o rană în piept, convalescența merge greu, trăim clipe de o cumplită criză morală.* În năvala atâtor porniri bolnave, sentimentul colectiv slăbește și un *individualism exagerat stăpânește sufletele.* Spiritul public la noi a câștigat în suprafață, a pierdut în adâncime. Instinctul coeziunii naționale, scăpat din închisoarea de ieri, săltat pe o întindere vastă, pare uneori slăbit în intensitate. În aceeași vreme pela granițele noastre sunt numai pumni strânși în toate unghiurile, iar aici acasă, știți bine alături cu destui compoziționari ai trecutului din vecini ca și din mari depărtări ne-a copleșit o năvală de oaspeți, cari vor să se împartă pe cămașa noastră.

«În aceste împrejurări, domnilor, *literatura trebuie să reîntre în rolul ei istoric, în rolul ei de apostolat.* Societatea, în zilele ei de creștere, statul proaspăt în epoca lui de copilărie, când totul e fragil și totul fierbe încă, are nevoie de un asemenea rol. Literatura apare și astăzi ca izvorul de căpetenie al ideii naționale. Focuri aprinse pe culmi, gânditorii unui popor în prefacere sunt tot atâtea puncte de orientare. Din scrisul lor se desface și circulă în fibrele organismului fluidul nervos, puterea de viață. Scrii-

torii cei mai de seamă ai misterului nostru de existență. În marele laboratoriu de energii producătoare ei vin mai departe, ei se coboară mai adânc în sufletul unui neam. Celelalte ramuri de muncitori se pun de acord cu oportunitatea, artistul cu veșnicia. Opera de artă, domnilor, cuprinde în sine deodată trecut, prezent și viitor, ca orice creațiune din natură, ea e suprema rațiune de a fi a oricărui popor. Cu deosebire însă în vremuri de generală desfeșinare a patimilor, valorile estetice reprezintă o tendință de armonie superioară, ele îndrumă în mod permanent curba intelectuală a societății, ele fixează ritmul de simțire al maselor. Gândiți-vă, dacă în actuala învălmășală de preocupări pozitive, în atmosfera de târg slobod, care s'a abătut peste țară, *nu e nevoie de o regenerare, de-o religie, de-un nou avânt spre ideal? De unde să ne vie, cine să ni le dea?* Eu mă gândesc la legenda miticului Orfeu și răspund: *literatura.*

«Dar în afară de aceste atribuțiuni, tocmai fiindcă ne găsim în sbuciumul începutului, *scriitorul la noi are și un rol militant, o postură de luptător și de cetățean.*»

Spicuirii din revista germană brașoveană „Klingsor“ în Brașov s'a înființat în anul 1924 o societate («Klingsor») pentru răspândirea culturii (expoziții, publicații, concerte, etc.) în Ardeal. Societatea e condusă de dl Enric Zillich și editează și o revistă lunară (cu același nume), care intră cu 1 Ianuarie în anul al doilea.

Din sumarul bogat al nr. 9 (Dec. 1924) spicuium următoarele rânduri din raportul dlui Zillich despre expoziția pictorilor români: «Expoziția de picturi a *pictorilor români*, ce s'a putut vedea în Brașov și Sibiiu și care a dat pentru întâia dată în Ardealul în-

fluințat din partea picturii germane un teren mai mare urmașilor francezi, a rămas remarcabilă... fiindcă a dat prilej totodată, să recunoaștem maniera tendințelor artistice românești. În pictura ardeleană, oricât de multe și deosebite personalități o determină, e pus pontul principal pe conținutul lăuntric, care se manifestă în reprezentare, câtă vreme la români graiul extern a obiectelor duce la sufletesc. Pictura ardeleană este mai spiritualizată, drumul ei duce dela intern la extern, cea românească de afară în-lăuntru. Pictura aceasta nu va ajunge adâncimea plină de probleme a celei ardeleni, fără de a fi din cauza aceasta în cecece prestează mai puțin prețioasă. Are favorul că este mai nemijlocită, că este mai accesibilă de culori. Aceasta ca predispoziție, ca moștenire a rasei și a țării, deși (pictura românească) este umbrii de influința franceză și deși rămâne vădită această influință la prima vedere. O înrăurire atât de înrudită nu este stricăcioasă, ea de ea, numai să fie artiștii destul de mari, să poată crește afară de sub influința aceasta. Artiștii români sunt numai în mică parte, de aceea și cade paralela între dânsii și ardeleni în defavorul lor. Unei potențe picturale ca Eder, unei potențe de desenator Kimm nu poate fi pus alături nici chiar Iser, cel mai remarcabil din români.... Traducătorul n'a văzut pânzele pictorilor români, arătate în Sibiu și Brașov, de aceea nu poate verifica aserțiunile dlui Zillich. Poate că se va găsi cineva, care să comenteze teza șef-redactorului brașovean.

De altfel aflăm într'un articol al dlui Hans Wühr, despre expressionismul pictorilor ardeleni și, în special, despre dna Grete Csaki Copony, rândurile următoare, în cari e vorba

de o biserică românească, pictată de un pictor german modern: «Într'o biserică românească mică, din apropierea Bistriței, a creiat pictorul Beindorf picturi murale, figuri mari de apostoli și de evangeliști, cari ocupă întreg spațiul și a căror ființă este supraplină de ritmul de viață al artei celei mai nouă. Locuitorii satului, cari nu cunosc aproape nici o altă legătură decât aceea cu natura, sunt entuziasmați și în capul lor s'a zămislit un fel de legendă, care s'a dat din casă în casă mai departe: pictorul este un sfânt, fiindcă este în stare să zugrăvească toate florile de pe suprafața pământului. Cum ar fi privite din partea sătenilor noștri astfel de picturi, dacă ar împodobi biserica unui sat săsesc, și ce legende s'ar zămislit în capetele lor? Poate aceasta: pictorul este un cârpaci, fiindcă nu este în stare să zugrăvească nici o floare cum este ea aieva. Și cu toate acestea au îndrăgit încă în timpul apropiat acești țărani (sași) o pictură de lazi și de ceramică, ce se află cu gustu-i sănătos și îndrăzneț peste o practică-judecată mioapă (de dascăl) și ale căror flori și pasări cu toatele sunt accesibile legendei celeilalte. Ce creștere zace în dosul unci judecăți așa de reci (imbumbate)? Ce ștămulent acționează în dosul furoarei (Furor) spoetei albe, care preface în proză (ernüchert=desbată) toate bisericile săsești, de sus până jos, și le servește ecolui-răsunător al predicilor reci ca broasca? («hinter dem Furor der weissen Tünche, die alle Dorfkirchen von oben bis unten erbarmungslos ernüchert und zum schallenden Echo froschkalter Predigten macht?») Au doară munca culturală a omului cu contabilitatea dublă, a stud. theol. et phil.?»

Am vrea să știm în care sat românesc s'au încălzit țărani noștri de

arta hipermodernă, expressionistă, spre bucuria dlui Wühr.

În acelaș număr o călduroasă apreciere a unui roman al fostului director, șef-redactor la rev. «Karpáthen»: Adolf Meschendörfer din Brașov: «Leonore». Autorul recenziei, dl K. K. Klein din Iași, analizează lucrarea și ajunge la următorul rezultat: «Leonore» de Meschendörfer, stând în dependență literară de Knut Hamsun (autorul lui «Pan») — este «cel dintâi roman modern săsesc, care din cauza calităților estetice intrinseci — poate fi numit la un loc cu produsele literare ale literaturilor vestice».

Romanul dlui Meschendörfer, apreciat așa de favorabil, ar trebui să fie tradus și în românește, fiindcă este vorba și de români în el. Ascultați cum descrie autorul brașovean o horă românească:

«Mi-am procurat cărți despre trecutul sașilor și al românilor. Am descoperit că românii de elită dau probe despre o cultură, care încă nu este cunoscută în Europa. O treaptă medie între Paris și Constantinopol. Observi între ei profiluri de o tăietură romană; în casa în care locuiesc este o femeie, care mă servește — ar fi entuziasmat pe un Feuerbach (pictor de seamă, care a pictat multe tipuri romane clasice — Trad.). Și apoi dansurile românești! Am fost ieri ca spectator la un bal costumat, ca să văd cum își petrece poporul acesta. Toaletele rafinate, dansurile minunate (herrlich). Au un dans, hora, la care își dau mâna, formând un cerc mare și înaintează toți spre mijloc, într'un tact încet, măsurat și cu mișcări grațioase, cari îți amintesc evident menuetul. Nu-i nici un tropot, nici o săritură, nu-s țipete și urlete, ci totul, cu tact, cu măsură și în liniște, împreunată cu o grație înăscută a fe-

meilor, cum numai grizele pariziene la Bullier le pot desfășura, în decursul unui vals ...» (Pag. 17—18.)

„Gurile ciopârțite“. «Nici unuia din ziarele, cari raportează (din Paris) nu i-a reușit să constate numărul lor, se evaluează însă la 40,000 de mii. Trei sferturi de oră au trecut reprezentații răniiților de războiu francezi, în ziua de 11 Noemvrie 1924, dela «Câmpiile Elisee» (Champs Elysées) spre cheiul d'Orsay, pentru ca să predea, în curtea de onoare a ministerului de externe, ministerului președinte, o adresă. În fruntea cortegiului, în cărucioarele lor, se află trunchiurile de oameni, cărora nici un medic de regiment nu le va mai trage la îndoială o anumită destoinicie micșorată, militară, și pe cari nu-i va mai putea învăța vre-un comandant să alerge militărește, după o instrucție ușor de priceput. Urmează mai apoi, ținându-se de mâni, formând lanț, aceia, cari au văzut odinioară soarele. În sfârșit aceia, cari poartă decorația de războiu pe locul, unde se află odată o față omenească. Francezii le spun acestora «*gueules cassées*» (guri ciopârțite): Oura nimicită a nobilului poet George Trakl, care a respirat cu ea pentru ultima oară, pe unde au primit (cei ce mai trăiesc) semnul (de distincție). Când a vrut să răspundă una din aceste ființe create după asemănarea lui Dumnezeu, una din aceste ființe pângărite, agrăită fiind de Herriot — s'a desprins, cu mare greu, din gura mutilată numai un strigăt, asemănător unui muget. I servește spre cinste lui Herriot — că a izbucnit în lacrimi. — Cortegii de acestea și părazi de soiul acesta ar trebui să se țină mult mai des, în locul altor cortegii, unde mulți au să vadă multe, unde se vorbește mult, unde se toastează

din greu și despre cari, mai apoi, se scrie mult».

(«Prager Presse», 17 XI 1924.)

„Crășma trează“, un program de luptă contra beției. Prelucrare de *Episcopul Nicodem*. Editura Monastirii (sic) Neamțu Nr., 12 Tipografia Mănăstirii Neamțu, 1924, prețul 4 lei.

O broșurică de 44 pag., vrednică să se răspândească și la noi. Prelucrarea este după cunoscutul preot-rus apologet Gr. Petrov. — Viața plină de frumusețe a preotului din Suedia Petru Vizelgren. Un Popa Tanda suedez. «Crășma trează» este crășma prefăcută în prăvălie, unde se vând mâncări reci, pe lângă beuturi fără de alcool — sistem adoptat cu mult succes de preotul Vizelgren în Goetheborg, un orașel din Suedia. Intemeietorul a sute de societăți de cumpătare, vorbea astfel poporenilor săi: «Ceeace vreți să faceți voi nu se face așa de repede și nu e așa de lesne, cum credeți. Aici nu e vorba de dărâmat, ci de îndreptat. Viața doară nu-i alcătuită din pietre sau din lemne, viața asta-s oamenii. Viața este opera oamenilor și dacă ea este dureroasă, rea, apoi numai pentrucă oamenii sunt răi, bolnavi cu duhul, și cu oamenii trebuie să umbli tare cu multă băgare de seamă. Aici nu-i nevoie de un ciomag sănătos sau de un pumn zdravăn, ci de-o minte luminată și de-un simț nobil: Aici nu-i nevoie de sfărâmat, ci de lecuit. Să lecuești însă poți numai atunci când știi cum să lecuiește».

Platitudini? Dar platitudinile acestea sunt nește mari și sfinte adevăruri. Pentru țaranul nostru vor fi neînțelese cuvinte ca acestea: «inobileze» (crășma), «turmeniat», «șocolată», case

«hăite», «hârțaloage», «refuză», «ignoranța», cuvinte, cari s'ar fi putut ocoli. Incolo e fluentă și acceptabilă prelucrarea. Ne poate aduce servicii prin satele noastre.

„Revolta morților“. Dintr'o recenzie a revistei p. răspândirea culturii franceze («Revue de l'alliance française»): «Revolta morților», de Francisc Duhourcau, mutilat de războiu, ofițer al «legiunii de onoare». Cartea a scris-o dl Fr. D. din Maiu 1919 până în Maiu 1920, indignat de unele «pelerinagii» pe câmpurile de luptă, pelerinagii, cari degenerau câteodată în excursii de plăcere și în picnicuri.

(Volumul) conține tocmai descrierea unui astfel de pelerinagiu, îndeplinit din partea a patru persoane, din cari nici una n'a priceput, nici n'a simțit marea sacrificiului săvârșit de soldații noștri (fr.) pe câmpul de onoare, nici chiar onoarea câmpului de luptă. Trei din acești turiști sunt francezi, al patrulea aparține unei națiuni aliate. Silindu-i o pană de automobil să petreacă noaptea pe sinistrul platou dela Hurtebise, le apar umbrele în decursul somnului lor și le vorbesc, umbrele grozave a câtorva din combatanții, cari dorm aici pentru veci și pururi. Mai întâi e un soldat, dela care unul din turiști luase două vertebre, o infirmieră, un «sammy», un teritorial bătrân, un tinerel soldat din 1918. Dialogul umbrelor acestora cu turiștii este de un patetic și de o elocință, care te mișcă până în adâncul sufletului, și ne conduce la un desnodământ tragic».

Până aici recenzia franceză. Dar la noi, nu s'ar putea scrie și la noi o astfel de carte?

Cuprinsul anului 1924.

I. Poezii.

<i>Brezina Otokar</i> : Deasupra tutu- ror focurilor. Noaptea de pri- măvară — — — — —	39
<i>Critea Cezar</i> : <i>Cred</i> — — — — —	547
<i>Cunșan Maria</i> , Lăsați-mă să beau uitare. — — — — —	34
<i>Grimm P.</i> : Vânătoarea din Munții Chéviot (trad. din en- glezește — — — — —	28
<i>Mureșian Andrei</i> , Ultima poezie a lui (Epitaf.) publ. Axente Banciu — — — — —	9
<i>Poiană Voľbură</i> , Cireșul meu — — — — —	105
<i>Pitiș Ecaterina</i> , Parfum de tei — — — — —	213
<i>Rosegger</i> , (după) Trei scrinuri — — — — —	368 (360)
<i>Tutoveanu G.</i> , Origoreșcu — — — — —	255
<i>Vrchlicky Iarosl.</i> Quis ut Deus? — — — — —	34
*. *. Culmea ironiei — — — — —	280

II. Proză

<i>Agârbiceanu I.</i> , Pustiul (sch.) — — — — —	35
<i>Bassarabescu I. A.</i> , Insecta (sch.) — — — — —	93
<i>Eftimiu Victor</i> , Cugețări — — — — —	261, 537
<i>Gorun I.</i> , Femeia simplă (sch.) — — — — —	145
<i>Michelet</i> : România (trad.) — — — — —	18
<i>Petra-Petrescu Horia</i> , In cămașa lui Nessus (sch.) — — — — —	11

III. Cultura'e (studii, etc.)

<i>Goldiș Vasile</i> , Spre țel — — — — —	1
*. *. Pornind din nou la drum — — — — —	4
<i>Michelet</i> (biogr., apreciere) — — — — —	22
<i>Preda Dr. Gh.</i> , Câteva însem- nări din studiul geografiei me- dicale a Ar- dealului — — — — —	24

Pag.		
	<i>Cărți vrednice de îndrăgit</i> : a)	
	«Rătăcire» de I. Al. Brătescu-Voi- nești (Ilie Marin) — — — — —	30
	b) «Teama de viață», roman de H. Bordeaux (I. V. Pă- trășcanu) — — — — —	106
	<i>H. P. P.</i> , Pentru ce e bolnav sufletul omenesc? — — — — —	40
	<i>Petra-Petrescu Horia</i> , Cât de de- parte am a- juns cu toții — — — — —	65
	<i>Bogdan Sandi</i> , (Dr. Alex.) Din vremurile noastre — — — — —	97
	<i>Petra-Petrescu Horia</i> , Pentru ade- vărata cul- tură (disc.) — — — — —	111
	<i>h. p. p.</i> , Publicațiile de folk- lor ale «Acad. ro- mâne» — — — — —	116
	<i>H. P. P.</i> , Cum s'a otrăvit opi- nia publică (cu 4 il.) — — — — —	119
	<i>Goldiș Vas.</i> , La București — — — — —	137
	*. *. Când pleacă «Asoc.» la drum — — — — —	140
	<i>Marin Ilie</i> , Anaya — — — — —	148
	<i>H. P. P.</i> , Lina cu mărgelile — — — — —	150
	*. *. Puterea cărții — — — — —	163
	*. *. Ce ne-au învățat serbă- rile de «înfrățire culturală» — — — — —	185
	*. *. Recepțiile din Capitală — — — — —	188
	*. *. Concertele și «Poemul» — — — — —	200
	*. *. La Breaza — — — — —	203
	<i>V. N.</i> , La Vălenii de munte — — — — —	205
	*. *. Cronica zilelor de «înfră- țire culturală» — — — — —	209
	<i>Petra-Petrescu Horia</i> , Beetho- ven și Shimmy — — — — —	240
	<i>Goldiș Vasile</i> , Avram Iancu — — — — —	218

	Pag.		Pag.
<i>Dragomir Silviu</i> , Ultima încercare a guvernului ungu- resc de a că- știga pe Avr. Iancu — — — — —	221	Steed despre domnia Habsbur- gilor din monarhia austro-ung.	180
<i>Lupaș I.</i> , Martirul lui Avram Iancu — — — — —	228	Revoluția lui Horia (de I. Lu- paș), rec. — — — — —	181
<i>Păcățianu T. V.</i> , Avram Iancu, apărătorul Munți- lor Apuseni — — — — —	233	<i>Dr. Preda</i> : «Le désarmement de la haïne», rec. la lucrarea dlui V. V. Tilea — — — — —	274
<i>Petra-Petrescu Horia</i> , Pumnul nu e argument — — — — —	244	Mizeria războiului (în Anglia, Italia) — — — — —	276
<i>I. L.</i> Cum a scăpat Nic. Bălă- șescu din mâna Ungurilor la 1849? — — — — —	249	Sfaturi date de Ribot și P. De- chanel — — — — —	276
<i>Todică Gavril</i> , Caleidoscop. Mici însemnări din ma- rele domeniu al ști- ințelor pure și apli- cate — — — — —	251	<i>Hoover</i> caracterizat de Cl. Berton	277
•• Voci de presă despre ser- bările «înfrățirii culturale» — — — — —	256	<i>Masaryk</i> despre «desaustriaci- zare» — — — — —	279
Discursul dlui V. Goldiș la scoa- terea monumentului lui G. Ba- rișliu în fața muzeului «Asoc.» — Sibiu 5 Octomvrie 1924	350	O caricatură politică americană	279
<i>Ghibu Dr. Onisifor</i> . Cum s'a fă- cut unirea Basarabiei — — — — —	517	<i>Waldeck Rousseau</i> pentru un compromis cuminte între cla- sele sociale — — — — —	264, 356
<i>Dr. P.</i> : Serviciul Sănităru Ro- mâniai (Dr. I. Borcea) rec.	561	<i>Paintevé</i> pentru o nouă epocă, împotriva generalizărilor — — — — —	265, 357
<i>Ax. B.</i> : † Ioan Hango — — — — —	562	<i>Henri Robert</i> despre discuțiile principiare și colaborarea bine- voitoare a tuturor partidelor	265, 357
Un consiliu superior al energiei	563		
Trad. diu rom. în limba Italiană	563		
Datoria scriitorilor ca apostoli a ideii naționale (vorb. dlor Dr. I. Lupaș și Oct. Goga)	563		
IV. Cronici.			
CRONICA POLITICĂ.			
Solidarismul politic — — — — —	52	<u>CRONICA CULTURALĂ.</u>	
Ce spune un fost general au- striac de soldatul român (Auf- fenberg) — — — — —	56	Pentru o literatură bună a ține- retului — — — — —	47
Nu este numai la noi așa! (P. Painlevé) — — — — —	179	<i>Argumente!</i> — — — — —	50
		<i>Cooperația intelectuală</i> — — — — —	50
		O minunată conferență (N. Iorga)	52
		Doi francezi despre noi (Herriot și Gillard) — — — — —	55
		Soc. Scriitorilor Români (premiu)	55
		«Petőfi» de Ios. Popovici — — — — —	55
		Cum laudă o rev. germ. o pu- blicație a univ. rom. din Cluj	56
		O frum. activ. a stud. în med. din Cluj — — — — —	57
		† <i>Cora Irineu</i> — — — — —	124
		«Păcatul», de d-na <i>Lucreția Pe- trescu</i> (rec.) — — — — —	125
		«Trei comedii», de <i>D. D. Pătrăș- canu</i> (rec.) — — — — —	126
		<i>De-ale muzicii</i> («Carte de cân- tece», de <i>Tim. Popovici</i> , rec.)	127
		«Înviere», de <i>I. Borcea</i> (rec.) — — — — —	127

	Pag.
Conf. dlui Dr. I. Lupaş (D. Ta- gespost) — — — — —	128
Teologii români dela Ungvár (G. B.-Duică) — — — — —	128
Oaspeţi cehi la Sibiu — — — — —	129
Împotriva bălbăielilor, cari vreau să fie «artă» — — — — —	130
† El. Duse — — — — —	132
Concertul institutorilor cehi din Praga în Sibiu — — — — —	133
Împotriva murdăriei — — — — —	173, 183
«Luchian», de Virg. Cioflec (rec.)	174
«Soc. de mâine» (rec.) — — — — —	174
Împotriva calomniatorilor din presă — — — — —	175
Împotriva alcoolismului — — — — —	586, 176
Uniunea internaţ. de ajutor dat copiilor — — — — —	181
Bisericile ca localuri p. adunări publice culturale — — — — —	181
O problemă p. compozitorii şi criticii muzicali români — — — — —	183
Bibliografie — — — — —	184, 280, 358, 366
Românii la expoz. internaţională a XIV-a din Veneţia — — — — —	264
Excursia moldovenilor în Ardeal	265
Premiile «Acad. Rom.» — — — — —	266
Bibl. «Acad. Rom.» — — — — —	266
Mormântul lui V. Alecsandri — — — — —	266
«Cercetăşia» la noi — — — — —	271
«Flamura», «Lamura», «Ţara noa- stră» — — — — —	271
«Foaia Tinerimii», «Năzuinţa», «Şcoala noastră», «Societatea de mâine», «Adevărul literar şi artistic», «Ramuri», «Săptămă- nă» — — — — —	272 3
«Viaţa Românească» — — — — —	274
Un consiliu superior al literelor în Franţa — — — — —	277
Nietzsche şi viaţa sexuală — — — — —	279
Naudeau Ludov., despre spiritul englez — — — — —	279
Andr. Bărseanu şi naţionalismul (din prilejul disc. de recepţie la Academia Română a dlui Rădulescu-Motru) — — — — —	353, (345)
G. Bariţiu arestat şi perse- cutat — — — — —	354, (346)

	Pag.
«Studiul pastorei în biserica ro- mânească», de Arhim. Iuliu Scriban (rec.) — — — — —	357, (349)
O desiluzie: Cântecul lui Iancu de I. C. Visarion (rec.) — — — — —	357, (349)
Sfat şi faptă (B. Franklin) — — — — —	358, (350)
«Silnete literare», de H. Eulen- berg (rec.) — — — — —	359, (351)
Viaţa culturală a Bârladului	359, (351)
Împotriva calomniilor (legile din Franţa) — — — — —	360, (352)
V. Literat: Vechiul Péroutes desc. de căl.) — — — — —	360, (352)
Cum fac saşii propagandă cu «ci- nematograful popular» — — — — —	363, (355)
Cine are dreptul să zică «sunt cult?» — — — — —	364, (356)
Spicuri din rev. ger. «Klingsor»	565
«Gurile ciopârţite» — — — — —	567

CRONICA ECONOMICA

Izvoade de cusături româneşti	53
Alcoolism (I. Simionescu) — — — — —	5
Despre scumpetea de azi şi de- spre lux — — — — —	54
Interdependenţa (Nansen) — — — — —	134
Speculanţii (părerile: Vanderlip, Duprat, Ch. Gide, A. Brisson, Vigneault) — — — — —	177
Pentru interdependenţă (G. Le Bon) — — — — —	179
Naudeau despre suprapopu- laţie — — — — —	365, (357)
André Fribourg despre criza eco- nomică — — — — —	366, (358)

V. Dela „Asociaţiune”.

«Buletinul muncii» despre bulet. desp. Sibiu — — — — —	56
«Cronica numismatică şi arheo- logică» despre biblioteca Asoc.: «Astra» — — — — —	56
Revista «Transilvania» — — — — —	57
Biblioteca pop. a «Asociaţiunii»	57
Intrebări — — — — —	57
Concurs — — — — —	58
Bulet. edit. de desp. Sibiu — — — — —	58

Confer. desp. Cluj	Pag. 58
Desp. Baia-mare (pg. 58); Moldova-nouă (pg. 58); Primăria oraşului Turda (pg. 59);	
Cătră dnii dir. ai despărţ.	59
Directorii despărţămintelor	60
Apel pt. un muzeu ist. «A. Iancu»	62
Biblioteca «Asoc.» din Sibiu	64
Adun. gen. şi Avram Iancu	123
La Bucureşti — concertul românesc şi clasic	123
Viaţa dintr'un despărţământ	152
Foştii prezenţi ai «Asoc.»	167
Asoc. şi dir. despărţămintelor ei	171
<i>Presa despre noi:</i> «Infrăţirea», «Datina», «Gândul nostru», «Dl Gusti la Academie», «Conferinţa internaţ. a muncii»	215/6
Institutorii cehi din Praga la «Asociaţiune»	216
Despre «Asoc.» şi legătura cu alte soc. culturale. («Cele trei Crişuri»)	216
«Rev. arhivelor» (Şt. Meteş) despre art. «Portretele lui Horea şi Cloşca» din «Transilvania»	216
Noutăţi din «Bibl. pop.» a «Asoc.»	
Nr.ii 112, 115	267
«E mult de lucru!» Bulet. despărţământului Sibiu	268
<i>Presa despre noi:</i> «Bulet. cărţii», «Infrăţirea»	268/9
Bulet. desp. Sibiu	269
Nr. 114 din «Bibl. pop.» (Inviere de Borcea)	269
Serbări cult. la Borşa (desp. Cluj)	270
<i>Raportul</i> pentru adunarea generală ordinară cu opt anexe (activitatea despărţămintelor; şedinţa plenară a secţiei orştinţifice-literare; raportul conferenţiarului propagandist I. Neagoe; socotelile «Asoc.», cu 31 Decembrie 1923; proiectul de buget pe anul 1923; lista burşelor şi ajutoarelor date; con-	

spectul sumar al membrilor pe 1923/4; consemnarea membrilor decedaţi) Nr. 10—11 361-515*)	
«Ce sameni vei culege», Bulet. desp. Sibiu	355, (347)
Noutăţi lit. «Bibl. pop.» («Icoane dela ţară» de Petrea Dascălul, Nr. 116)	356, (348)
a) Un cioban dela oi pentru «Asociaţiune»; b) alt cioban, stăpân peste o bibliotecă; c) un elev de liceu, care citeşte ciobanilor	256/7, (348/9)
Circulară	537

VI. Ilustraţiuni.

Biblioteca «Asociaţiunii» din Sibiu (2 il.)	64
Bogdan Dr. Alexandru	99
Borcea Dr. Ioan	127
Prezidenţii şi muzeul «Asoc.» (15 il.) în Nr. 5.	
Institutorii cehi din Praga la «Asoc.»	214
«Poemul muzical-etnografic», al dlui Dr. Tib. Brediceanu, în Bucureşti 1924, supl. Nr. 6. pg. 216.	
a) Portrete de ale lui Avram Iancu (patru) în Nr. 7. Portrete de ale lui Avr. Iancu	287
O sală românească dela expoz. inter. din Veneţia (1924).	263
Dela serbările din Vidra, Câmpeni, Găina la comemorarea lui Avr. Iancu (20 fot.) Nr. 8—9.	
G. Bariţiu	350
<i>Discursul</i> de deschidere al dlui V. Goldiş la adun. gen. Arad	547
Asoc. şi Acad. Rom., discurs Dr. I. Lupaş	548
Adun. gen. dela Arad 1924	543
Serbarea dela Măgureşti cu deleg. Dr. V. Bologan	560

Nota: Cătorui e rugat să numereze, dela 358 începând, cele 16 pg., din nou. 361—368 din Nr. 10—11 sunt de două ori.

